הלכה · משנה תורה · מפרשים · מעשה רקח · ספר זמנים

מעשה רקח על הלכות חמץ ומצה

רבי מסעוד חי רקח

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מעשה רקח על הלכות חמץ ומצה

רבי מסעוד חי רקח

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מעשה-רקח-על-הלכות-חמץ-ומצה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 5
הלכה ג 7
הלכה ד 9
הלכה ה 9
הלכה ו 10
הלכה ז 10
הלכה ח 12
הלכה ט 13
הלכה י 13
פרק ב 13
הלכה א 13
הלכה ב 14
הלכה ג 15
הלכה ד 15
הלכה ה 16
הלכה ו 17
הלכה ז 17
הלכה ח 18
הלכה י 18
הלכה יא 19
הלכה יב 20
הלכה יג 20
הלכה יד 21
הלכה טו 21
הלכה טז 21
הלכה יז 21
הלכה יח 24
הלכה יט 24
פרק ג 24
הלכה א 24
הלכה ב 25
הלכה ג 25
הלכה ד 25
הלכה ה 26
הלכה ו 26
הלכה ז 26
הלכה ח 26
הלכה ט 27
הלכה י 27
הלכה יא 27
פרק ד 29
הלכה א 29
הלכה ב 30
הלכה ג 30
הלכה ד 31
הלכה ה 31
הלכה ו 32
הלכה ז 32
הלכה ח 32
הלכה י 32
הלכה יא 33
הלכה יב 34
פרק ה 34
הלכה א 34
הלכה ב 34
הלכה ג 36
הלכה ד 36
הלכה ה 36
הלכה ו 36
הלכה ז 36

הלכה ח 38
הלכה ט 38
הלכה י 39
הלכה יא 40
הלכה יב 40
הלכה יג 40
הלכה יד 40
הלכה טו 41
הלכה טז 41
הלכה יז 41
הלכה יח 41
הלכה יט 41
הלכה כ 41
הלכה כא 42
הלכה כב 42
הלכה כג 42
הלכה כד 42
הלכה כה 43
הלכה כו 43
פרק ו 43
הלכה א 43
הלכה ב 43
הלכה ג 45
הלכה ד 45
הלכה ה 45
הלכה ו 47
הלכה ז 47
הלכה ח 47
הלכה ט 47
הלכה י 47
הלכה יא 48
הלכה יב 48
פרק ז 49
הלכה א 49
הלכה ב 49
הלכה ג 49
הלכה ד 50
הלכה ה 50
הלכה ו 50
הלכה ז 50
הלכה ח 50
הלכה ט 51
הלכה י 51
הלכה יא 52
הלכה יב 52
הלכה יג 52
פרק ח 52
הלכה א 52
הלכה ב 53
הלכה ה 54
הלכה ו 55
הלכה ז 55
הלכה ח 56
הלכה ט 56
הלכה י 56
הלכה יא 57
הלכה יב 57
הלכה יד 57
פרק ט 58
הלכה לב 58

פרק א

הלכה א

כל האוכל כזית חמץ וכו'. שיעור הכזית נזכר בכמה מקומות דסתם אכילה בכזית ועיקר הדין במשנה פ"ק דכריתות. והיינו דוקא לענין הכרת והקרבן אבל למלקות משש שעות ולמעלה ביום י"ד חייב כמ"ש בדין ח' ובספר המצות לאוין קצ"ט.

אחד האוכל וכו'. בחולין דף ק"כ וילפי לה מדכתיב ונכרתה הנפש ההיא ופי' רש"י דנפש משמע כל דבר המיישב דעתו של אדם ואפילו שותה כמו אם יש את נפשכם לשון תאוה וקורת רוח שהנפש נהנה ממנה ע"כ. ועיין להתוספות שם והרב לח"מ ז"ל.

הלכה ב

החמץ בפסח וכו'. כחזקיה בפסחים דף כ"א ואף דרבינו פסק בפ"ח דמאכלות אסורות כרבי אבהו מ"מ נקט הכא האי קרא משום דכו"ע מודו ביה וכ"כ מרן. ועיין מ"ש בדין ז' לקושיות מרן ז"ל שם ועיין להרב לח"מ ז"ל.

והמניח חמץ ברשותו וכו'. כתב מרן ז"ל דלא חשיב ג' לאוין דהא איכא נמי לא יראה לך חמץ משום דחמץ ושאור היינו דבר אחד כדאמרינן בריש יו"ט דף ז' פתח בחמץ וסיים בשאור לומר לך היינו חמץ היינו שאור וכו' ע"כ. נכתב בצידו התם יליף לה רבי זירא הכי מדכתיב שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם כי כל אוכל חמץ פתח בשאור וסיים בחמץ לומר לך היינו שאור היינו חמץ וכן פירש רש"י וא"כ בדברי מרן יש ט"ס וכצ"ל פתח בשאור וסיים בחמץ. תו עביד התם צריכותא אליבא דבית הלל וכתבו שם התוס' דאיצטריכו תרוייהו לענין הכרת דלא כתיב בשאור יעו"ש ועיין עוד להרב לח"מ ז"ל והרב חיים אבואלעפיא נר"ו ודע שיש נוסח אחר כת"י שכתוב בדברי רבינו עובר בשני לאוין שנאמר ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך וכו'.

ואיסור החמץ ואיסור השאור וכו'. כתב הראב"ד ז"ל דדוקא לשיעוריהן אבל לענין ביעור ולענין אכילה יש הפרש ביניהם וכו' הקשה הרב לח"מ וז"ל וא"ת לדעת הראב"ד דיש חילוק בין שאור לחמץ וכו' א"כ אמאי איצטריך בגמרא בפ"ק דיו"ט למצרך קראי בשאור וחמץ הא ודאי מצרך צריכי דאי הוה קאמר שאור הוה ילפינן חמץ מיניה אפילו נפסל ואי הוה קאמר חמץ הוה ילפינן שאור דוקא דלא נפסל אבל נפסל אינו חייב לבער ולהכי כתב תרוייהו כדי שיהא הדין מחולק ביניהם וכו' עכ"ל ונראה דלא קשה מידי דהיכי הוה סלקא דעתין לומר דחמץ ליהוי דומיא דשאור הא שאור גופיה לא הוי טעמא אלא משום דראוי לשוחקו ולחמץ בו עיסות אחרות אבל חמץ דכשנפסל גם מאכילת הכלב אינו ראוי אפי' לשחקו וכו' וכמו שנראה מדברי הראב"ד וכן כתב מרן ז"ל אם כן הוי

כעפרא בעלמא ואין סברא כלל לומר כן. ומה שתירץ הרב לח"מ דהראב"ד מדרבנן איירי לא ידעתי מנא ליה הא כיון דדבריו קיימי על דברי רבינו דמן התורה קעסיק ומרן ז"ל רצה להגיה בדברי הראב"ד דדוקא לשיעוריהן ולאכילה אבל לענין ביעור יש הפרש וכו' ואחר המחילה אין נראה דממה שהקשה מההיא דריש יו"ט לא קשה דהתם בעיקר איסור החמץ [איירי] כמ"ש ואי אשמועינן חמץ משום דראוי לאכילה. ומ"ש דכיון שנפסל מאכילת הכלב פשיטא דפטור על שניהם אחרי המחילה הראויה ליתא דכיון דהראב"ד ס"ל דראוי לשוחקו ולחמץ בו מנ"ל הך פשיטא. גם מ"ש דאין לומר וכו' דהא בכל חד מנייהו איכא צד קולא וחומרא וכו' התם בעיקר איסור החמץ איירי תדע דהנך צדדי לא שייכי בנדון דידן. ומ"ש עוד דבלא נפסל חייב ואם נפסל פטור מדנקט לישנא דחייב משמע דהיינו כדין חמץ גמור והקשה הרח"א נר"ו מנבלה שאינה ראויה לגר אינה נבלה וילפינן לכל איסורין שבתורה דבנפסל מאוכל אדם פטור וכו' ע"כ. ואין נראה דודאי שאני חמץ דהא שאור אינו ראוי לאכילה כלל ואפ"ה חייב רחמנא עליה כרת כיון שראוי לחמץ בו עיסות אחרות ואם כן אף דנפסל מאוכל אדם כלומר דחמץ בכי האי גוונא נפסל לאדם אפ"ה חייב דזיל בתר טעמא וק"ל.

ומ"ש הרב המגיד והעלו הגאונים ז"ל הא נפסל וכו' כתב הרב לח"מ וז"ל וא"ת מנ"ל הכי דילמא דמאי דנקט והכלב יכול לאכלה לאשמועינן דאפילו הכי נשרפת עם הטמאה בפסח אבל הוא הדין דאפילו נפסלה מלאכול לכלב דחייב לבער ועוד דדילמא נקט הכי משום דדווקא היכא שהכלב יכול לאכלה מטמאה אבל אי לאו הכי לא מטמאה עכ"ל. ונראה דלא קשה מידי דהתם בסיפא דהך ברייתא קתני משום רבי נתן אמרו אינה מטמאה כמאן אזלא הא דתנן כלל אמרו בטהרות כל המיוחד לאוכל אדם טמא עד שיפסל מלאכול לכלב כמאן דלא כרבי נתן ע"כ. ועד כאן לא פליגי אלא בראוי לאכול לכלב אבל אם אינו ראוי לאכול לכלב כולי עלמא מודו דהא חשיב כעפר אם כן ברייתא דקתני והכלב יכול לאכלה לענין טומאה לא צריך כלל כיון דקתני ונפסלה מלאכול אדם אלא ודאי דמאי דקתני והכלב יכול לאוכלה היינו לענין סיפא דקתני ונשרפת עם הטמאה דדוקא בכי הא חייב לבער דאי לא תימא הכי לא הוה צריך למתני והכלב יכול לאוכלה דאי לאשמועינן חדושא דאף שהכלב אוכלה נשרפת עם הטמאה הא אף בלא זה שפיר מצינן לומר כן דדוקא בטומאת אוכלין על כרחין לפרש דוקא מה שאין כן לענין שריפה דלא ידעינן דתלוי באוכל ודו"ק ואין זה מנגד למאי דתריצנא לעיל דהתם מן התורה.

הלכה ג

אינו לוקה משום וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל שהוציאו מהתוספתא דקתני המשייר חמץ בפסח והמקיים בכלאים אינו לוקה ע"כ. והקשה מה"ר חיים אבואלעפיא נר"ו על דברי רבינו דבפרק מי שהיה דף צ"ה מוכח להדיא דלאו דלא יראה ולא ימצא הוי ניתק לעשה דתשביתו ולא לקי ותירץ דרבינו ס"ל כמ"ד קיימו ולא קיימו ומשכחת לה כשהשהה החמץ עד אחר הפסח דשוב אין בידו לקיים העשה ולוקה א"נ עמ"ש פ"א דתמורה דלוקה על התמורה היינו טעמא דיש שני לאוין אהני אעשה לעקור לאו אחד ולוקה על השני ועוד שאין העשה שוה ללאו שהצבור אין עושים תמורה ומוזהרים שלא להמיר עיי"ש ה"נ שייכי הני תרי טעמי איכא ב' לאוין וחד עשה גם העשה אינו שוה ללאו דמחצות י"ד חל העשה דתשביתו והלאוין לא חלו רק ז' ימים כמ"ש הרב המגיד פ"ג וכו' ע"כ. ולתירוץ ראשון קשיא לי שהרי רבינו סתם הדברים ומשמע דתכף כשעבר לקי ולתירוץ שני קשה גם כן דהכא לקי תרתי כמ"ש מרן ז"ל ולפחות תרי לאוי איכא עכ"פ כנראה בספר המצות לאוין ר' ור"א דסבירא ליה דהוו לאוין חלוקין ואילו בל"ת ק"ו מנה הממיר בקדשים ללאו אחד ותו דאי אפשר לומר כן דרבינו בכל מקום דהוי לאו הניתק לעשה הוא מפרש למה הוא לוקה עיין בפי"ג דשבת ופ"א דתמורה ופ"ג דמלוה ולוה גבי השבת העבוט ופ"א גבי אונס ופ"ג גבי מוציא שם רע ופ"ג דנערה בתולה וכן בי"ט דסנהדרין כשמנה ילקו זרים בכולם פירש אם לא תיקן הלאו בעשה וכאן גבי המחמץ בפסח כתב בסתם המקיים חמץ ברשותו כגון שחמץ עיסתו ואם איתא הוה ליה לומר אם לא ביערו. **ולעניות** דעתי דרבינו לא פסק כההיא סוגיא וסבירא ליה דלאו הלכתא היא [דאתיא כרבי יוסי הגלילי דס"ל דהחמץ בפסח מותר בהנאה כדמשמע מהתוס' דף כ"ט ד"ה רב וכו'] והתוספתא סבירא לה דלקי ופסק כהתוספתא תדע עוד דמההיא סוגיא משמע דהמוציא מן הפסח חוץ לחבורה הוי לאו הניתק לעשה ולא לקי ורבינו פסק פי"ט דסנהדרין דלקי ולא כתב התיקון להחזירו כמ"ש באחרים עיי"ש וכן הסמ"ג ז"ל הסכים דלקי כסברת רבינו כמ"ש מרן ז"ל ונראה דסמכו על התוספתא כאמור וכן ראיתי למוהר"י רוזאניס ז"ל יעו"ש ושם נאמר דהרב דבר שמואל תירץ דרבינו מיירי בחל שביעי של פסח בשבת דאי אפשר לשורפו. והרב צבי אשכנזי ז"ל תמה עליו דיכול לפוררו לרוח אי נמי להטילו לים [דמדאורייתא שפיר מצי לבער] והוא ז"ל תירץ דבאם לא קיים העשה מיירי וכו' ע"כ. ואין נראה לענ"ד כמ"ש והעשה דתשביתו אפשר דרבינו ס"ל דלא הוי תיקון ללאו כלל כיון שהלאוין לא חלו אלא תוך הפסח והעשה דהשבתה חל בי"ד מחצות ואילך האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ונמצאו פשטן של דברים דשפיר לקי אלא יראה ולא

ימצא כאמור. ואין לומר דרבינו ס"ל דכיון שקדמו עשה לקי דרבינו ס"ל כמאן דאמר דאף בקדמו עשה מקרי לאו הניתק לעשה כמ"ש בפ"א דנערה בתולה עיי"ש.

ומעתה אפנה על ימין לקושית הרא"ם שהביא מרן ז"ל דהא בשורש ט' וכו' ומרן ז"ל תירץ דלא יראה משמע שיראה לעינים דוקא ומ"ש בפ"ד [שהיא קושיית הרא"ם] לאו למימרא דאכולהו קאי דעבר בל יראה ובל ימצא אלא היכא דשייכי תרוייהו עובר בשניהם אבל בטמון לא עבר אלא על לא ימצא וכו' ע"כ. לכאורה משמע דרוצה לומר דכי עבר על בל יראה ובל ימצא כגון שהוא נראה לקי תרתי והדבר תמוה שילקה תרתי עד שמכח זה יש מי שרצה לפרש דכוונת מרן לפרש לנו איך יתכן שני מלקיות מדמנאן לשני לאוין ולזה תירץ דלכך מנאן לשנים משום שיתכן לעבור על בל ימצא ולא על בל יראה כגון טמון אבל לעולם דאף כי עבר גם כן על לא יראה לא מחייב אלא חדא דומה למ"ש רבינו בספר המצות לאוין צ"ח דמקריב שאור לבדו לוקה אחת וכן המקריב דבש לבדו לוקה אחת ואף אם הקריב שניהם יחד אינו לוקה אלא אחת עיי"ש ותו דבפי"ט דסנהדרין מנה המקיים חמץ ברשותו במלקות אחד שנתן סימן ילקו זרים עיי"ש כי ברור הוא שלא מנאו אלא למלקות אחד ותו דאיך יתכן דבאכילה במלקות אחד מפטר ואף דחייב כרת משלקה נפטר כידוע ועל השהיה בעלמא ילקה שתים רחוק מן השכל הוא זה.

והאמת יורה דרכו דכוונת מרן ודאי דחייב שני מלקיות דזה הוא עיקר תירוצו לקושית הרא"ם תדע דהכרח הרא"ם אינו אלא ממ"ש רבינו פ"ד דשם מורה דשניהם משם אחד הוא וכשבא מרן ז"ל לכתוב דמוחלקים הם מעתה אין כאן קושיא דשפיר לקו תרתי וכן מבואר בדבריו שכתב היכא דשייכי תרוויהו עובר בשניהם וכו' וההיא דשאור ודבש שאני דאין כאן אלא לאו אחד גם ההיא דפי"ט דסנהדרין לא נחית הרב אלא לעיקר דין המלקות רוצה לומר באיסורין שיש בהם מלקות ולא נחית למנות באותו איסור כמה מלקיות יש. צא ולמד מתרומה חדשה שכתב שם האוכל מתרומה חדשה קודם הבאת העומר ובספר המצות מנה מלקות אחד בלחם ומלקות אחד בקלי ומלקות אחד בכרמל לאוין קפ"ט ק"צ קצ"א וכן בבעל מום ששמש ושם לאוין ע' וע"א מנאם שנים והם שני לאוין מפורשים וכן השובר עצם בפסח ראשון ושני ומנאן לשנים לאוין קכ"א וקכ"ב וכן נזיר שאכל מגפן היין ובלאוין ר"ה ור"ו מנאן לשנים. ונדון דידן נראה שהוא דומה בדומה לדין חילול כהונה באשה זונה וחללה וגרושה שהם לאוין מוחלקין ומנאן ג"כ בלאוין קנ"ח קנ"ט ק"ס לשלשה דומה ללא יראה ולא ימצא ואפילו הכי אם יארע כלם באשה אחת חייב ג' מלקיות כמ"ש להדיא סוף שורש ט' והוא דומה ללא יראה ולא ימצא היכא דשייכי תרוייהו דהתם שם חילול אחד והכא שם חמץ אחד התם לאוין מוחלקין זונה

חללה וגרושה והכא ראיה והמצאה ולפי זה אין לתמוה עוד איך ילקה שתים במעשה אחד דכי היכי דהתם אם יתכנו כולם בגוף אחד לוקה שלש הכי נמי הכא אם יתכן המצאה וראיה בעת אחד חייב שתים. ולקושיא שלישית דאיך יהיה יותר חמור מקיים מאוכל הא לא קשיא כלל כיון דהתורה חייבה עליו כרת ואם לא לקה קאי בכרת ותו יש לומר דבאוכל אית ליה שיעורא בכזית ואכל כזית מחייב כדינו מה שאין כן במקיים דלא נאמר דאם קיים כמה זתים חייב אכל חד. והעיקר אצלי דאין לתמוה על זה דהרי מצינו במרכיב האילן שלוקה ואכילת הפרי עצמו שרי כמ"ש רבינו פרק א' דכלאים הלכה ז'. אחר שכתבתי כל זה ראיתי להפר"ח סי' תמ"ג שהקשה לעיקר דברי מרן ז"ל בעצם עיין עליו. ומ"מ יש ליישב על נכון ודו"ק.

הלכה ד

חמץ שעבר וכו'. שם דף כ"ח ר' שמעון קנסא קניס וכו' וממ"ש רבינו אפילו הניחו שוגג וכו' משמע דאף דלא עבר אבל יראה ובל ימצא דהא כדי שלא יניח קאמר דמשמע דאסרו בהחלט ולכך צ"ל דס"ל דעבר עליו שכתב לאו דוקא אלא ראוי לעבור עליו קאמר וכ"כ הרב המגיד ופשוט ועיין להפר"ח סי' תמ"ח שהביא כמה ראיות לדין זה.

הלכה ה

חמץ שנתערב וכו'. שם דף ל' ובדברי הר"ן שהביא מרן ז"ל נפל ט"ס וכצ"ל ואע"פ שבעלי סברא זו אמרי דכיון דמדאורייתא לר' שמעון דבר שיש לו מתירין הוא כשאסרו ר"ש וכן הוא בדברי הר"ן עיין עליו. ומ"ש עוד מרן ממותר לא היה צ"ל מותר לא יהיה. ועל מה שתירץ מרן לקושיית הר"ן דרבינו פירש דנפקא ליה איסור שלא במינו מקרא דכל מחמצת וכו' ע"כ. משמע לכאורה דהכוונה בדעת רבינו דסמכו חז"ל להחמיר בשאינו מינה מכח רבויא דכל. ואם כן אכתי קשה דאימא דקרא לא אתא אלא למין במינו דהא מדרבנן מיהא כשהוא בעין אסור אף לאחר הפסח ואם כן לא מקרי דבר שיש לו מתירין ואהני לן לאחמורי עליה במין במינו מיהא [דלענין זה מקרי דבר שיש לו מתירים] אבל להחמיר עליו גם במין בשאינו מינו אין לומר כיון דהוו תרי דרבנן כקושית הר"ן ז"ל. אם לא שנאמר בקצת דוחק דהכוונה דרבויא דכל מחמצת אהני לן לאחמורי בין במינו בין בשלא במינו לאפוקי דעת הר"ן ז"ל והיא דעת הלכות גדולות ושאלתות דרב אחאי גאון ור"ת שהביאו התוס' פ' כל שעה דס"ל דבין במינו בין שלא במינו לא הוי אלא בנותן טעם עיי"ש ואין להקשות דרבינו כתב בדין שאחר זה דמקרא דכל מחמצת נפקא לן דאפילו על ידי תערובת חייב דיש לומר מדהוה ליה לומר כל חמץ. ומ"ש הרב לח"מ דמנא ליה לרבינו לומר דטעם איסור החמץ במשהו היינו משום דהוי דבר שיש לו מתירין ובגמרא

לא מוכח כן וכו' ותירץ על נכון יעו"ש אלא דנראה דרבינו לא היה גורס במשהו כרב כנראה מהלכות שהזכיר הרב המגיד ז"ל ונראה דהכי סבירא ליה גם בדעת רבינו וכן גורס הרא"ש ז"ל עיי"ש.

וחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח וכו' אם נתערב וכו'. הלשון מגומגם דמדכתב שעבר עליו הפסח ונתערב משמע דבנתערב אחר הפסח דוקא קאמר דשרי וזה אינו דבפרק ט"ו דמאכלות אסורות דין ט' כתב להדיא דשרי אף שנתערב בתוך הפסח וקראו דבר שיש לו מתירים וכמ"ש הרב המגיד ז"ל ואף אם נדחוק דלשון שעבר עליו הפסח ר"ל על החמץ בין בעיניה בין על ידי תערובת אכתי לשון יתר הוא כשסיים הרי זה אסור בכל שהוא הוה ליה לומר ואחר הפסח מותר שלא קנסו וכו' ומינה דכל שכן בנתערב אחר הפסח דאין כאן עוד גוף האיסור בעין וי"ל דהוכרח רבינו לכתוב שעבר עליו הפסח משום דאם לא עבר עליו הפסח מחייב לבערו תכף ומיד ולהכי כתב שאם כבר עבר עליו הפסח כגון שלא ידע בתערובת או שעבר ושיהה אותו אחר הפסח שרי מטעם שלא קנסו וכו'.

הלכה ו

אין חייבים וכו'. משנה וגמרא דף מ"ב וכן העתיק ז"ל בפירושו להמשנה שם וכתב דאין הלכה כרבי אליעזר וכבר עמדו בסוד דבריו כל גאוני עולם והאחרונים זלה"ה הלא בספרתן.

הלכה ז

האוכל מן החמץ עצמו בפסח. מבואר הדבר דאפילו בערב פסח אחר חצות נאסר הכל שהוא וכמ"ש רבינו אחר זה מקרא דלא תאכל עליו חמץ דמינה נאסר החצי שיעור כדין כל איסורין שבתורה ומכ"ש שאפילו ההנאה אסר רבינו בערב פסח אחר חצות כמ"ש בדין ט' ומתחילת שעה שישית וכו' והכא נקט בפסח משום דעד השתא בדיני פסח גופיה קעסיק ושוב השמיענו דיני ערב פסח וכן פירש הרא"ם בתוספותיו על הסמ"ג עיין עליו גם בדין ב' כתב רבינו החמץ בפסח אסור בהנאה וכבר נתבאר דאפילו בערב פסח נאסר ודו"ק.

שנאמר לא יאכל וכו'. הקושיא מבואר דכיון דרבינו פוסק כר' יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה כמ"ש פי"ד דמאכלות אסורות למה לי קרא דלא יאכל ותו דכיון דסתם אכילה בכזית מנא ליה דהך לא יאכל היינו אפי' פחות מכזית וכבר נתעורר מרן ז"ל והניחו בצ"ע. ולענ"ד נראה ליישב עמ"ש מרן גופיה בריש פרקין אמ"ש רבינו דאיסור הנאה נפקא לן מלא יאכל לא יהא בו התר אכילה דקשה ע"פ פסקו בהל' מאכלות אסורות

כרבי אבהו וכו' א"כ אמאי נקט קרא דלא יאכל וכו' ותירץ ז"ל דכיון דכו"ע מודו בלא יאכל דגם הנאה בכלל ודרשינן לא יהא בו התר אכילה ובפסח כתיב נמי לא יאכל לא נמנע להביאו עיין עליו והשתא משום היא גופא שמעינן דאכילה אפילו כל שהוא אסור דכיון דמרבינן אפילו הנאה דלית בגופה שום אכילה ואינו אלא משום דכשמוכרו לוקח בדמיו שום דבר אכילה כמ"ש רש"י שם ובהנאה לית בה שיעור כלל דלא מצינו שיעור בהנאה ורבינו כתב בהלכות שביתת עשור דהסך אפילו כל שהוא עיי"ש. והחמשה עינויים נפקא לן מקראי כדאיתא בריש פ' יוה"כ והם דאורייתא ולא אסמכתא אם כן איפה כיון דבלא יאכל כו"ע מודו דנכלל בו איסור הנאה מינה דבאכילה אפילו כל שהוא אסר רחמנא דלא יהא בו שום התר אכילה. ואף לענין ברכה האוכל כל שהוא בעי ברוכי דהנאה פורתא מיהא איכא ונמצא דאף שרבינו פוסק דחצי שיעור אסור מן התורה כיון דבפסח איכא קרא דלכו"ע אסר גם ההנאה ומינה דגם אכילה אסר בכל שהוא להכי נקטיה רבינו ובהכי ניחא נמי אידך קושיא דסתם אכילה בכזית דאין הכי נמי דלא יאכל רוצה לומר כזית אלא מדכתיב לא יאכל בצירי ולא כתב לא תאכל קפיד רחמנא אכל שהוא אף שאין בו מלקות ואפילו לאו גמור אין בו וכמ"ש רבינו לעיל דחמץ אסור ולא כתב דחייב מלקות או דעבר אלאו אלא שעל כל פנים הוא נכלל בלאו זה לאוסרו מן התורה ועיין להפר"ח ריש סי' תמ"ג ושוב מצאתי מעין זה להרלב"ח בתשובה סי' י"ז וששתי כעל כל הון.

ותמהני על הרח"א נר"ו שהביא התירוץ הראשון שכתב שם הרב דלא יאכל משמע החפץ אפילו גרגיר וכתב דעם זה אתי שפיר מ"ש הרא"ם דלא יאכל אכילה כל שהוא משמע דכוונתו דתיבת יאכל אפילו לכל שהוא שייך ע"כ. דקשה חדא דזה התירוץ כבר דחאו הרב גופיה שם דאם איתא ללקי אכל שהוא וגם רבינו כתב דהאוכל פחות מכזית חמץ מכין אותו מכת מרדות ותו דלפי דבריו בכוונת הרא"ם ז"ל משמע דרוצה לומר דדוקא בלא יאכל סבירא ליה להרב דכל שהוא משמע ולעולם דבעלמא דכתיב לא תאכל אי נמי לא תאכלו סתם אכילה בכזית דוקא וקשה דאם כן מאי האי דפריך הרב שם מר' יוחנן דחזי לאיצטרפי וכו' הא לא אמרה הרב אלא היכא דכתיב לא יאכל דוקא ופלוגתא דר"י וריש לקיש היינו בכל התורה כולה ואדרבא ר"י במסקנא יליף לה מכל חלב והתם לא כתיב לא יאכל בצירי וגם מסוף דברי הרב שכתב שם והא דמייתי קרא דלא יאכל וכו' משמע דלא שנא ליה בהכי ודו"ק והתירוץ הראשון לעיקר קושיית מרן על דברי רבינו הביאה ג"כ הרלב"ח ועדיין קשה מ"ש ויש ליישב קצת דו"ק.

עוד הקשה מרן ז"ל וז"ל ועמ"ש והאוכל פחות מכזית במזיד וכו' קשיא לי למה לי פחות מכזית דהא אאוכל כל שהוא קיימין וכו' ע"כ. ונראה לי דכוונת רבינו דכל פחות מכזית היינו כל שהוא וקי"ל נמי דחצי שיעור אסור מן התורה והיינו מפחות מכזית עד כל שהוא ולכך כתב רבינו והאוכל פחות מכזית שכולל בו כל שנתמעט מכזית עד גרגיר חרדל ועיין להרב שמות בארץ ביומא דף ע"ד שהכריח מ"ש דחצי שיעור היינו אפילו כל שהוא. אף דרש"י ז"ל כתבו שם להדיא דמדכתיב כל אחלב על כרחך היינו כל שהוא ממש. ועיין עוד לרבינו ריש פ"א דהלכות ברכות ומ"ש מרן ז"ל שם.

הלכה ח

אסור לאכול חמץ וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל דפסק כר' יהודה דף כ"ח וזהו שאמרו בפ"ק דכו"ע חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנלן וכו' ואמר רבא לא תשחט על חמץ דם זבחי וכו' ע"כ. הקושי מבואר דמאי מייתי מההיא דרבא התם לא הוי לאו אלא עשה דתשביתו או איסור לענין אכילה וכמ"ש הר"ן והרה"מ ז"ל לדעת הראב"ד וכ"כ התוס' שם ד"ה ר"ש דאף ר' שמעון מודה דאיכא עשה דתשביתו וא"כ אימא דרבא פסק כר"ש בין בלפני זמנו בין לאחר זמנו והרב לח"מ כתב דהרה"מ ס"ל הכי דלר"ש מותר לגמרי [ויש ט"ס בדבריו עיין עליו] תדע דרבא פסק כר"ש דשלא בזמנו מותר ואם איתא דמאי דקאמר רבא שלא בזמנו וכו' איירי בין לפני בין לאחר הא מותר קאמר דמשמע לגמרי תדע דפריך הש"ס והא אמר רבא ר"ש קנסא קניס וכו' ואם כן כיון דהך היתרא משמע לגמרי אפילו איסורא ליכא. אלא ודאי שמה שאמר שלא בזמנו מותר לא הוי אלא לאחר זמנו אבל לפני זמנו לא וזה היה מה שרצה להכריח הרה"מ ז"ל ע"כ. ולפי דבריו אלה אפשר לתרץ גם כן מ"ש הרמב"ן ז"ל אמ"ש רבינו בספר המצות לאוין קצ"ט וז"ל ואמר מעת שיגיע זמן שחיטתו לא תאכל עליו חמץ ובגמרא פסחים מנין לאוכל חמץ משש שעות ולמעלה שהוא בלא תעשה שנאמר לא תאכל עליו חמץ ושם נאמר דכו"ע מיהא חמץ משש שעות ולמעלה דאורייתא וכו' ע"כ. שזה אינו אלא עשה דתשביתו ולא לאו וכו' יעו"ש ואפשר דכוונת רבינו כמ"ש הרב לח"מ בהבנת הרה"מ ז"ל והכוונה דס"ל לרבינו דלר"ש דאמר שלא בזמנו אינו עובר עליו בלא כלום היינו דמותר לגמרי ואפילו עשה אין בו וזה הוא מה שרצה להוכיח הרב דמדקאמר הש"ס דכו"ע אסור דאורייתא משמע דאין הלכה כר"ש בהא דלדידיה היתר גמור הוא ובאמת שדברי התוס' נראין דלר"ש על כרחך איכא עשה מיהא וכ"כ הר"ן ז"ל.

וכל האוכל בזמן הזה. כן כתוב בשתי נוסחאות אחרות כת"י אמנם בנוסח אחר בדפוס כתוב וכל האוכל אחר זמן זה.

הלכה ט

ואסרו חכמים וכו'. נתבאר במשנה וכרבי יהודה ועל מ"ש **לפיכך תולין בה תרומה וכו'**. יש מי שהקשה דלמה נגרום שריפת קדשים אם הם טהורים יאכלום או יאכילום קודם שעה זו וי"ל דיתכן שלא הספיק לאכלם עד שהגיעה שעה חמישית א"נ י"ל שהיתה הרבה עד שא"א לאכלה כולה ונ"ל שכן ראיתי להתוס' פ"ק דפסחים.

הלכה י

והאוכל בשעה ששית וכו'. קשה דלמה לא חייב מכת מרדות גם לנהנה כיון דאיסורו שוה מדרבנן ותו דמאי איריא אוכל בשעה ששית אפילו בשעה חמישית כיון דאסור באכילה מדרבנן כמו שעה ששית הוה לן לחייבו מכת מרדות כמו אוכל בשעה ששית וראיתי להרב לח"מ ז"ל שתירץ דבשעה חמישית כיון שהוא מותר בהנאה ס"ל דלא החמירו כ"כ באכילתו לחייבו מכת מרדות והנהנה בשעה ששית אה"נ דמכין אותו מכת מרדות והאי דנקט אוכל איידי דכתב בתר הכי אוכל בשעה שביעית דהתם דוקא אוכל לקי אבל נהנה לא לקי אמטו להכי נקט אוכל גם בשעה ששית עיי"ש והנה באוכל בשעה חמישית נראה מבואר דאין שייך לחייבו מכת מרדות דשעה ששית לבד היא מדבריהם כי היכי דלא ליגע באיסור תורה אלא דגזרו גם בשעה חמישית משום יום המעונן דילמא טעו בין ה' לו' ויסברו שהם ה' והם ו' ולא קיימא גזרת חז"ל בשעות דדבריהם וכיון שהיא משום חשש זה לחוד לא רצו להחמיר גם בהנאה אמנם בנהנה בשעה ששית מהך טעמא גופא שכתב הרב לח"מ דאין מלקות בנהנה בשעה שביעית איכא למימר דגם נהנה בשעה ששית אין כאן מכת מרדות דכי היכי דקיל נהנה בשעות דאורייתא גם בשעות דרבנן הקילו ולפ"ז בדקדוק כתב רבינו אוכל בשעה ששית ובאמת דגם הרב לח"מ ז"ל לא כתב מ"ש אלא בלשון אפשר משום דיש פנים לכאן ולכאן ודו"ק.

פרק ב

הלכה א

מצות עשה מן התורה וכו'. דף ד' דכולי עלמא מיהא חמץ משש שעות ולמעלה אסור מנא לן וכו' ואיכא כמה אמוראי דמפקי לה מקראי ורבא אמר מהכא לא תזבח על חמץ דם זבחי לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים ואימא כל חד וחד כי שחיט זמן שחיטה אמר רחמנא תניא נמי הכי אך ביום הראשון מערב יו"ט או אינו אלא ביו"ט תלמוד לומר לא תאכל עליו חמץ וכו' דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך

ביום הראשון תשביתו וכתיב וכל מלאכה לא תעשו ומצינו להבערה שהיא אב מלאכה רבי יוסי אומר אינו צריך הרי הוא אומר אך ביום הראשון וכו' מערב יו"ט או אינו אלא ביום טוב תלמוד לומר אך חילק ואי ביו"ט עצמו מי שרי הא איתקש השבתת שאור וכו' ע"כ. והרא"ש ז"ל פסק כרבא דהוא בתרא דיליף לה מקרא דלא תשחט וכו' והרי"ף ז"ל פסק כאביי מאך חילק וכו' וצ"ל דטעמא משום דר"י אתי כוותיה בדרשא דאך חילק ודריש ההיקש גם כן כאביי ורבינו פסק כרבי ישמעאל וצ"ל דר"י אתי כרבא דהא על דברי רבא מייתי תניא נמי הכי משמע דהך ברייתא ס"ל כדרשת רבא אלא דהרא"ש ז"ל העתיק דברי רבא כיון דלא נפקא לן מידי לענין דינא ומרן ז"ל הכריח לדברי רבינו דתרי קראי איצטריכו ויפה כיון וגם י"ל דרבינו קשיתיה קושיית התוס' וכו' ותירצו דכיון דאשכחן שהזהיר על ההשבתה והזהיר שלא לשחוט פסח על החמץ סברא הוא שבזמן שחיטה הזהיר על ההשבתה ע"כ. ואם כן על כרחך צריכנן לקרא דאך ביום הראשון וגם רבא מודה בו כאמור לכך נקטיה רבינו ודו"ק.

ולמ"ש רבינו קודם זמן איסור אכילתו. קצתקשה דלעיל סוף פ"א כתב דהאוכל חמץ מתחילת שעה שביעית לוקה ע"כ. ואז גם כן הוא שעת הביעור אם כן איך כתב כאן קודם. וצריך לומר דכיון דבסוף שש ברגע אחרון הוא חייב לבטלו ואיסור אכילתו הוי ברגע ראשון של תחילת שבע קדימה מיהא איכא אף שהיא בצמצום גמור מפני זה כתב רבינו קודם זמן איסור אכילתו שוב ראיתי להרח"א נר"ו שהקשה כן בשם הרמ"ך ז"ל ותירץ כמ"ש תלי"ת.

הלכה ב

ומה היא השבתה זו וכו' היא שיבטלו בלבו ויחשוב אותו כעפר וכו'. כתב מרן ז"ל דנוסחא זו עיקר וכו' וכן הוא לשון הטור סי' תל"א והרב ב"ח ז"ל האריך בזה ובהסכמה עלה דבין לדעת הטור בין לדעת רבינו ודעת רש"י ז"ל או ביטול או ביעור קאמר עיי"ש ועיין להפר"ח שם [ודלא כדעת מרן ז"ל עיין עליו] ועיין במ"ש השיירי כנסת הגדולה שם ע"פ שאלת ויניציאה דמי שביטל בשעה ששית ולא ביערו אם יעבור בבל יראה ובל ימצא בתוך הפסח למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה מי נימא כיון שחז"ל אסרוהו בהנאה שוב אינו מועיל לו ביטול ולאחר שש ילקה עליו מן התורה או דילמא כיון דבשעה ששית עדין יכול לבטל מן התורה למה יעבור עליו מן התורה כיון שביטל בזמן שמועיל מן התורה ונחלקו בדבר זה עיי"ש ולהפר"ח סי' תל"ד והרח"א נר"ו שם ויש לנו כיוצא בזה בפרק חזקת הבתים (בבא בתרא דף מ"ח) גבי קידש אשה בעל כרחה בביאה ועיין

להתוס' שם ובפרק כל שעה (פסחים דף כ"ט) ד"ה אין פודין וכו' דמוכח קצת דיש כח ביד חכמים לחייב דבר תורה עיין עליו.

הלכה ג

ואין קובעים מדרש וכו'. שם דף ד' וכתב הרב המגיד בשם התוספות מכאן נראה שאסור לאכול בליל י"ד קודם בדיקה וכו' ע"כ. נכתב בצידו לא מצאתיו בתוספות כי אם בריא"ז אשר סביב הרי"ף ז"ל עיי"ש. ודע דהרב ב"ח ז"ל סי' תל"א הקשה דמאי שנא מקריאת שמע של ערבית דתניא בברכות דף ד' חכמים עשו סייג לדבריהם וכו' ואם רגיל לשנות שונה ואחר כך קורא ק"ש ומתפלל דאלמא דאע"פ שאסור לאכול מותר לשנות דעל ידי הלימוד לא יבא לידי פשיעה וכו' ע"כ. ונראה לענ"ד דשאני ק"ש כיון שרגיל בה בכל הלילות לא חיישינן שיפשע בלימודו מה שאין כן הבדיקה שאינה אלא משנה לשנה יש לחוש וכן תירץ ז"ל ועוד נראה דק"ש שאני כיון דחיובו מדאורייתא דכתיב בשכבך ובקומך לא פשע אבל בדיקת חמץ שהיא דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי יש לחוש לפשיעה. ועוד נראה דק"ש שאין לה תשלומים ביום מזהר זהיר ולא פשע אבל בדיקת חמץ דקי"ל אם לא בדק בליל י"ד בודק יום י"ד ישען על עצמו לומר אבדוק למחר. עוד נראה דק"ש אין זמנה קבוע מן התורה דבשעה שבני אדם שוכבים כתיב ויש אדם שזמנו מוקדם ויש שזמנו מאוחר וכולם עד חצות מדרבנן אבל בדיקת חמץ שזמנו קבוע דעיקר מצותו בתחילת ליל י"ד שוה לכל אדם לא רצו חז"ל שיטפל בלימוד אז כדי שלא יעבור הזמן המוגבל. עוד נראה דק"ש הוא דבר שאין בו כל כך טורח דאין כאן כי אם עקימת שפתים ותכף במקומו יכול לקרותה לא פשע אבל בדיקת חמץ שיש בה טורח לחפש יש לחוש שיפשע ויתרשל והמעיין יבחר.

הלכה ד

אין בודקין וכו'. שם דף ז' בברייתא והרב ב"ח, הביאו הפר"ח סי' תל"ג, כתב דאבוקה הויא לעיכובא ושאר פיסולין בדיעבד עלתה להם בדיקה ולאור החמה כתב ג"כ בראש הסימן דהויא לעיכובא והכי מסתברא.

אבל אכסדרה וכו'. הקשה מרן ז"ל תימה דבגמרא אמרינן אמר רבא אכסדרא לאורה נבדקת ומוכח התם דלכתחילה קאמר ומדברי רבינו נראה דדוקא בדיעבד וכתב הרב המגיד ז"ל דמשמע לרבינו דלכתחילה צריך לבודקה בלילה מפני שבני אדם מצויין בבתיהם אע"ג דליכא טענה דאור הנר יפה לבדיקה. ותו שהרי הכל בכלל אין בודקים לאור החמה דאיתא בירושלמי ע"כ. ולא ידעתי תמיהא זו למה ואדרבא יש לתמוה על פירוש רש"י שפירש שם לאורה נבדקת לאור שלה נבדקת ואין צריך להביא לה אור

הנר בלילה אלא בודקה ביום ע"כ. הרי ביאר להדיא דלכתחילה בודקה ביום ואין צריך לבודקה בלילה כלל וקשה טובא דשם בעי תלמודא לאור הנר מנ"ל ויליף לה מקראי וכו' מוכח דמצוה גמורה היא מלבד הטעם דאמרן לעיל בדף ד' דפריך וניבדוק מצפרא ומתרץ רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה ופירש רש"י גם כן שם ואור הנר יפה לבדיקה בלילה אבל ביום מחשיך וא"ת יבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן חיפוש מצותו בנר ע"כ. ואם כן אף דבאכסדרא ליכא טעמא דאור הנר יפה לבדיקה למה ימנע לכתחילה מעשות המצוה כתקנה לבדוק לאור הנר ואי מדקדוק דברי רבא דקאמר אכסדרא לאורה נבדקת דמשמע לכתחילה הא שפיר איכא לאוקומא לכתחילה בשלא בדק לילי י"ד וקמשמע לן דא"צ נר כלל ועיין להפר"ח ותו דקמפקע מצוה דרבנן שהם אמרו לבדוק בתחילת ליל י"ד ואפשר לידחק לדעת רש"י ז"ל דכיון דעיקר טעמא משום שאור הנר יפה לבדיקה כדי לבדוק בטוב ואהא דוקא אסמכינהו רבנן אקראי באכסדרא שאורה רב ליכא שם מצוה דמאי אהני כיון שכל כך בודק לאור הנר כמו לאור היום ואדרבא אור היום טפי עדיף לה. ודין אמצע החצר וכו' הכי מפרש רבינו מימרא דרבא שם וכ"כ ז"ל.

הלכה ה

אבל חור שבין ישראל וכו'. שם תניא חור שבין יהודי לגוי בודק עד מקום שידו מגעת והשאר מבטלו בלבו. פלימו אומר כל עצמו אינו בודק מפני הסכנה מאי סכנה אי נימא סכנת כשפים כי אישתמיש היכי אישתמיש התם כי אישתמיש יממא ונהורא ולא מסיק אדעתיה הכא ליליא ושרגא הוא ומסיק אדעתיה וכו' ע"כ. וקצתקשה דמי לא משתמיש נמי בליליא באותו חור ואפילו הכי לא אסיק אדעתיה וצריך לומר דאף שנשתמש לפעמים בלילה אין דרכו לקרב הנר בחור כל כך דמסתמא הנר הוא מונח ומשתמש לאורו אבל עכשיו שרואה שמכניס הנר בחור ללא צורך איכא למיחש טפי דאין לומר דבלילה לא היה משתמש כלל משום חששא דשמא יאמר וכו' דכשהנר רחוק מהחור ומונח אין לחוש דבעיבידתיה עסיק אף דמפשט הש"ס לא מוכח. וצריך להבין אם יבדוק ביום או לא דמדברי הש"ס ז"ל דיבדוק ביום מדקאמר כי אישתמיש יממא ונהורא וכו' משמע דביום ליכא חששא דכשפים כלל לו וכן היא דעת הר"מ שהביא מרן ז"ל אמנם רבינו שכתב אינו בודק כלל וכו' אלא מבטלו בלבו ודיו משמע דס"ל דגם ביום אינו צריך לבדוק וצריך טעם למה ונראה דכיון דכשבודק ביום היה צריך נר כדקי"ל והכא לא מצי דחיישינן לשמא יאמר הגוי כשפים הוא עושה גם לאור היום אינו צריך לבדוק כיון שאין יכול לבדוק בחור לאור היום ולעשות המצוה כתקנה דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי

לא אטרחוהו ז"ל וק"ל. ובנוסח אחר כת"י משנת הקס"א מחקו כל זאת החלוקה מדברי רבינו ואולי דהשמטת קולמוס הוא.

הלכה ו

חורי הבית וגג היציע. בגמרא הזכירו ג"כ גג המגדל ורבינו השמיטו משום דהוא הדין. ובית המורייס שהזכיר ז"ל אינו בנוסחאות שלפנינו אלא בי תמרי ורבינו לא הזכירו ואפשר שהיה גורס במקום בי תמרי בית המורייס. והראב"ד השיג על רבינו בדין אוצרות שמן והדבר תלוי בנוסחאות כמ"ש הרב המגיד שהגירסא הנכונה בדברי רבינו להקדים שמן ליין אמנם מרן ז"ל תיקן גם הנוסחאות שלפנינו עיין עליו.

ואם ידע בודאי וכו'. איכא למידק דמלתא דפשיטא היא ותו שכבר כתב לעיל סוף דין ה' דכל מקום שאין מכניסים בו חמץ אינו צריך בדיקה ויש ליישב דלעיל איירי במקום שאין דרך להכניס בו חמץ לעולם והכא איירי באלו המקומות שדרך להכניס בהם חמץ אלא שהוא יודע בודאי שלא הכניס בהם חמץ והוה אמינא כיון דדרך להכניס בהם חמץ אפשר שהכניס ולאו אדעתיה.

הלכה ז

אין חוששין וכו'. משנה שם ורבינו אינו מפרש כפי' רש"י ז"ל ועיין להרב המגיד ומרן והרב לח"מ ז"ל ואף דרבינו כתב לעיל דין ה' דכל מקום שאין מכניסים בו חמץ אינו צריך בדיקה וא"כ מינה משמע דלמאי איצטריך הא כבר נרגשו התוס' מזה אמתניתין ותירצו דהוה מוקמינן להההיא במקום שאין חולדה וברדלס יכולין להלך שם ובנוסח אחר כת"י כתוב אין חוששין וכו' ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין וכו'.

והניח עשר חלות ומצא תשע וכו'. ולקמן דין י"ב כתב ז"ל בהניח תשע ומצא עשר דצריך לבדוק ודין זה שכתב כאן הוא מימרא דרב מרי דף ט' אמתניתין דומה שמשייר יניחנו בצנעא וכו' ונשנה גם כן שם דף י' עם דין הניח תשע ומצא עשר שהזכיר רבינו לקמן ונמצא ששניהם הזכיר רבינו והתימה על הרב ב"ח סימן תל"ט שהקשה על רבינו לקמן דלמה השמיט דין הניח עשר ומצא תשע דהא כבר הזכירו כאן ואי משום שלא הזכיר דצריך לבדוק אחר כולם מכיון שכתב צריך לבדוק [פעם] שניה היינו ודאי כדין בדיקה ראשונה בחורין ובסדקין ואי לא אשכח מאי הוה ליה למעבד וכבר ראיתי להפר"ח שעמד בזה עיי"ש ותו דדין זה תלוי במ"ש רבינו פ"ו דמעשר שני עיי"ש. וראיתי לשון ריא"ז אשר סביב הרי"ף שנתקשה אצלי הרבה חדא שכפל דין הניח י' ומצא ט' ולא ידעתי למה ועוד שבלשון שני כתב הניח י' ומצא ט' אינו צריך לבדוק עוד וזה סותר למ"ש בלשון ראשון שצריך לבדוק אחר האחד מיהא ונראה שט"ס הוא עיי"ש.

הלכה ח

וכן אם ראה עכבר וכו'. מימרא דרבא שם. ומ"ש **ואם מצא אותה הפת וכו'**. קשה דמלתא דפשיטא היא כיון שמכיר אותו פת מה בדיקה צריך עוד וכן הקשה הרב ב"ח ז"ל ועוד הוסיף דמשמע מדברי רבינו דאם אינו מכיר אף שמצא צריך בדיקה ובדין י"א מבואר דכשמצא על כל פנים אינו צריך לבדוק עוד ותירץ על נכון דהכא קמ"ל רבינו דאף שאכל העכבר מקצתו והוה אמינא כיון דמעיקרא היה לו בו טביעות עין ועכשיו הרי נשתנה במקצת ויצטרך לבדוק קמ"ל עיי"ש. ודין התינוק נתבאר גם כן שם.

הלכה י

הניח ט' צבורים של מצה וכו'. דף ט' תשע צבורים וכו' היינו תשע חנויות וכו' ורש"י ז"ל מפרשה לעניין בדיקה והתוספות הקשו עליו דאם כן היכי מייתי ראיה מט' חנויות דאורייתא לבדיקת חמץ דרבנן ותירצו שלא ביטל ועוד הקשו דגבי חנויות ליכא חזקה והכא הבית בחזקת בדוק ותירצו בשם ר"י דלענין שהביא עכבר לבית ונמצא קבעי אי שרי באכילה אי לאו ע"כ. ואם כן רבינו שפסק כפירוש רש"י תקשה ליה קושיית התוספות דחזקה ונראה לענ"ד דרבינו יפרש דהך חזקה לא הויא חזקה גמורה כיון שדרכו להכניס בו חמץ כל השנה כמ"ש הרא"ש ז"ל פ"ק לענין פירורין והשתא דאתיילד לן ספיקא הרי איתרעאי יותר [ועיין להפר"ח ז"ל] ונראה דמוכרח ג"כ לומר דאיירי בלא ביטל תדע דגבי שני צבורים ושני בתים ושני עכברים דמוכחינן מההיא דשתי קופות פריך אימור דאמרינן שאני אומר בתרומה דרבנן בחמץ דאורייתא מי אמרינן ומתרץ אטו בדיקת חמץ דאורייתא בדיקת חמץ דרבנן וכו' וכי היכי דהכא הוי דרבנן בדרבנן ה"נ התם מייתי מדאורייתא לדאורייתא כמבואר [ועיין להרב מגיני שלמה ז"ל שהליץ בעד רש"י באופן אחר]. אמנם הרא"ה ז"ל שהביא הרב המגיד ס"ל דבדיקה לחוד קאמר וכיון שבדיקת חמץ תחילתה על הספק החמירו בספיקה משאר ספיקות ע"כ. ופשט דברי רבינו מורים כן דלא חילק בין ביטל ללא ולפי זה לא קשה קושיית התוס' ולא ההכרח שהזכרנו דכיון שהחמירו בספיקה אלימו למלתייהו בהא כאילו היתה מן התורה ולעולם בביטל כבר איירי ועיין עוד להרב לח"מ ז"ל ומרן בשם הר"מ ז"ל כתב דבט' צבורים בעי בדיקה משום דבעידנא דאתיליד ספיקא אם הוא חמץ או מצה הוי איסורא דאורייתא הילכך בעי בדיקה דספיקא דאורייתא לחומרא ע"כ. והדברים הם סתומים ופירושם נראה ע"פ התירוץ ר"י שהביאו התוס' דלענין אכילה קבעי דהוי ספיקא דאורייתא וס"ל

דבעי בדיקה משום דעיקר ספיקו בדאורייתא והרב חיים אבואלעפיא נר"ו כתב דבלא ביטל דוקא איירי עיין עליו.

הלכה יא

שני צבורין וכו'. נתבאר שם. ומ"ש **וכן שתי בתים בדוקים וכו'**. שם צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים בדוקים ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן אי להאי על או להאי על היינו שני שבילים אחד טמא ואחד טהור והלך באחד מהם ועשה טהרות ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות ר' יהודה אומר אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו טהורים שניהם בבת אחת טמאים וכו' ע"כ. וכתבו התוס' ז"ל דהיינו מדרבנן דמדאורייתא אפילו בבת אחת טהורים ע"כ. ופסק כן הטור ז"ל בסי' תל"ט גם לענין חמץ דבבת אחת צריך בדיקה ובזה אחר זה אין צריך וקשה קצתדמאי שנא מההיא דעירובין דף ע"ו ובשבת דף ל"ד אמר רבא אמרו לו שנים צא וערב עלינו לאחד עירב עליו מבעוד יום ולאחד עירב עליו בין השמשות זה שעירב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות וזה שעירב עליו ביה"ש נאכל עירובו משחשיכה שניהם קנו עירוב ופריך מה נפשך אי בין השמשות יממא הוא בתרא ליקני קמא לא ליקני ואי ביה"ש ליליא הוא קמא ליקני בתרא לא ליקני בין השמשות ספיקא וספיקא דרבנן לקולא ופסקו הטור סי' שכ"ג ורבינו פ"ו מהלכות עירובין ולא חילקו בין בבת אחת לזה אחר זה והא התם נמי הוו תרתי הוראות דסתרי אהדדיה דממ"נ חד מנייהו לא קנה והכא חיישינן.

ונראה דיש לחלק דהתם העירוב עצמו עיקרו דרבנן דהרי בעירובי חצרות דוקא איירי לדעת הטור ז"ל ודלא כפירוש רש"י דמפרש לה בעירובי תחומין וכמ"ש הרב ב"י שם [וקי"ל דעירובי חצרות אינה אלא שלא לשכח תורת ערוב מן התינוקות] והם אמרו והם אמרו משא"כ בדיקת חמץ דאף שהיא מדרבנן לדעת הרא"ש פ"ק דפסחים והטור סי' תל"ד [עיין להפר"ח סי' תל"א] משום איסור דאורייתא נגעו בה ואינה אלא גזרה אחת שמא יעבור אדאורייתא מכ"ש לפי מ"ש הרא"ה הביאו הרב המגיד ז"ל דבבדיקת חמץ החמירו יותר משאר ספיקות עיי"ש. א"נ י"ל דשאני התם דלאו כו"ע דינא גמירי אם אותו רגע של בין השמשות הוא יום או לילה ולא הוי מלתא דתמיהה להו לאינשי כל כך דאפילו לחז"ל מספקא להו וגם אי אפשר לצמצם משא"כ הכא דכו"ע ידעי דאיכא חמץ ודאי וגם אפשר שימצא אחר כך להכי החמירו.

ועל מ"ש מרן שם וז"ל וא"ת והלא ספק דבדיקה ברשות היחיד הוא וכו' וי"ל וכו' וכיון דמדאורייתא אפילו בבת אחת בטומאה דרבנן שניהם טהורים הוא הדין לענין בדיקה

ע"כ. וקצת קשהחדא דנראה כסותר למ"ש לעיל דהעמידו דבריהם על דברי תורה וכאן כתב דכיון דבדיקת חמץ דרבנן כך לי רה"י כמו רה"ר ותו דמה צורך לומר עוד וכיון דמדאורייתא וכו' וביאור דבריו נראה דמשום היא גופא כתב כן דכי היכי דלא תקשה דסותר למה שאמר תחילה כתב וכיון דמדאורייתא וכו' כלומר דהכא על כרחין חז"ל אקולא קמהדרו ובהדרגה קתנו דכיון דבטומאה שהיא מדרבנן אף שהיא ברה"י ואפילו בבת אחת הוא טהור ודאי כן נמי בבדיקת חמץ לא רצו חז"ל להחמיר כלל דאי הוו מצרכי הכא בדיקה הוה סליקא להו תרתי דרגי ולהכי אוקמוהו אדין תורה וכמ"ש לעיל עוד כתב ז"ל אי נמי משום דהוי ספק ספיקא ספק לבית זה נכנס או לאותו בית ואת"ל לבית זה ספק אכלתיה או לא ע"כ. וקשה קצתדהתוספות כתבו ד"ה היינו שתי קופות וכו' דכולא שמעתא מיירי שהככר כל כך גדול דליכא למימר אכלתיה ותו דאם איתא בט' צבורים של מצה גם כן יש ספק ספיקא ספק מצה ספק חמץ ואת"ל חמץ שמא אכלתיה וכן הקשה הרח"א נר"ו ולזה נראה דלא קשה מידי דמרן תירץ זה במ"ש עוד ולא תקשי לכולהו תירוצי מאי שנא מספק נכנס או לא נכנס דטמא דהרי הרב המגיד הרגיש קושיא זו בסמוך ותירוצו בה נכון ויציב ע"כ. עיי"ש דבזה מתורץ דשאני התם שאין לנו שום ודאות דקולא כמו בשני בתים דחדא מיהא קים לן בודאי שאין שם חמץ וק"ל. שוב ראיתי להרב משנה למלך שכתב לקושיא ראשונה דאימור עכברים רבים אכלוה והוא קצת דחוק עיין עליו.

או שהיו תשעה צבורין וכו' עד

לבית בדוק. בשתי נוסחאות כתיבת יד משנת הקס"א והקי"א אין שם כל החלוקה הזאת.

הלכה יב

הניח החמץ וכו'. שם וכרבנן וכן פסק פי"ב דהלכות משכב ומושב דין ט"ז ועיין להרב המגיד ומרן ז"ל. ומ"ש בספרי רבינו

או שהיו תשעה צבורין חמץ וכו' עד

לבית הבדוק בדפוס ויניציאה ואמשטרדם אין שם כל החלוקה הזאת ובכל שאר הנוסחאות ישנה.

הלכה יג

נכנס עכבר. שם ועיין למרן ז"ל ושאר דברי רבינו נתבארו שם. ומ"ש בספרי רבינו ויצאה משם חולדה וככר בפיה בנוסח אחר כת"י מוסיף אין אומרים החולדה לקח הככר מן העכבר והוציא אלא צריך לבדוק.

הלכה יד

כזית חמץ וכו'. שם ועיין להפר"ח ס"ס תל"ח על דברי הרב המגיד ז"ל.

הלכה טו

כיפת שאור וכו'. שם דף מ"ה ופי' הערוך כיפת שאור קמח שעורין שלשין אותו ועושין אותו עגולין עגולין ומייבשין אותו וכו' ע"כ. והתוס' כתבו שם דאע"ג דראוי לאכילה כיון שאין מקיימין אותו לאכילה בטלה כמו לענין טומאה וכו' ע"כ. ודין הבצק שבסדקי עריבה משנה שם וכן פירש רבינו שם ועיין להפר"ח סי' תמ"ב.

הלכה טז

אע"פ שאם ינטל החוט וכו'. כל זה נתבאר שם. וכלשון זה פסק ג"כ הרב ב"י סימן תמ"ב ומכל מקום נראה דלאו דוקא על ידי חוט דכיון דטעמא הוי מפני שפעמים מקבץ אותם אפילו בלא חוט כלל חייב לבער ופשוט אכן מאי דקשה קצת למ"ש המפרשים ז"ל דאי הוו פירורין אף דאי מכניף להו איכא כזית בין כולם אינו חייב לבער ובאמת דלישנא דגמרא הכי מוכחא דקתני אי משום פירורין הא לא חשיבי האמנם קצתקשה דאם אפי' בצק שאין ראוי כל כך לאכילה ומכ"ש אם הוא יבש גמור חייב לבער פירורין שדרך לאוכלם יותר לא כל שכן ומאי דאפשר לומר משום דהבצק ראוי יותר על ידי בישול שוב באו לידי השגות הרמ"ך בכת"י וראיתי שכתב ז"ל דפירורי בצק חשיבי משום דראוי לחמץ בהם כמה עיסות משא"כ פירורין דפת.

הואיל ואלו החצאי זיתים וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל דדוקא דבוקים קאמר הא לאו הכי חייב לבער ומרן ז"ל כתב דהרא"ש ס"ל דלאו דוקא אלא אורחא דמלתא נקט והוא ז"ל ס"ל דדוקא קאמר דומיא דלסתום בו נקב דעריבה דהא אמרינן דאפילו פחות מכזית חייב לבער וכו' והרח"א נר"ו כתב עליו דפחות מכזית לא חל עליו חובת ביעור כבית הלל דזה וזה בכזית והאיך דעריבה לענין צירוף הכלי הוא וכו' עיין עליו ואני הצעיר אומר דסברת הרה"מ ומרן נראית הכרחית שהרי בפחות מכזית לבדו קי"ל דאם אינו עשוי לסתום בו נקב ולא לחזק חייב לבער אף דאין שייך שם הכלי מצרפו שהרי לבדו הוא א"כ אין הכרח מב"ה בזה ומכ"ש דכיון דרבינו יהיב טעמא הואיל וכו' על כרחך דוקא קאמר ודו"ק.

הלכה יז

המשכיר בית סתם בי"ד. שם דף ד' בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית לחבירו בי"ד חזקתו בדוק או אין חזקתו בדוק למאי נפקא מינה לישייליה דליתיה להאי דלשייליה לאטרוחי להאי מאי א"ל ר"נ ב"י תניתוה הכל נאמנים וכו' ואידחייא לה

ולא איפשיטא עיי"ש ולכך פסק רבינו לקולא משום דהוה ליה ספיקא דרבנן כדאיתא התם דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי אכן מאי דאיכא למידק אמאי לא כתב רבינו דכי איתיה למשכיר קמן בעי למשייליה כפשטא דש"ס ותו קשיא לי לדברי הרא"ש ז"ל שם שכתב וז"ל ומתוך דברי ר' יהודה משמע דאפילו אי חזקתו בדוק כשישנו בעיר צריך לשאול לו וכ"כ ר"י גיאת ז"ל ע"כ. וקשה דמאי איריא מהנך רבנן קשישאי ז"ל כיון דגמרא ערוכה היא.

ולכך נראה דס"ל לרבינו דכי בעי למאי נ"מ וכו' היינו מצד מציאות הבעיא דכיון דאיתיה למשכיר קמן היכי שייכא בעיא זו וכן ראיתי להרב ב"ח ז"ל אלא שהפר"ח הקשה עליו שאין זה דרך התלמוד וכו' עיי"ש. ולענ"ד נראה האמת דס"ל לרבינו דכיון דחזינן דמצדד אצדודי הש"ס לראיית רב נחמן בר יצחק אי בעי דוקא אמירה דנשים וכו' ודחי ליה ולא מתרץ דלעולם חזקתו בדוק ומ"מ כיון דכי איתיה למשכיר קמן בעינן דלישייליה כי ליתיה נמי בדאיכא הני דידעי בהא בעינן דלישייליה להו דאף דאית לן חזקה כל עוד דמצינן לברורי כל דהוא בעינן למעבד מכל שכן דאיכא כמה דברים דסמכינן עלייהו כמ"ש התוס' שם ד"ה המנוהו רבנן וכו' ולא דחו הא אלא משום טירחא הא בראיה בעלמא אי בדק המשכיר דאין בזה טורח פשיטא ופשיטא דמהימני כי גדול ומדלא קמשני הכי לאקומי מלתיה דר"נ ב"י אלא דחי ליה לגמרי דזאת הברייתא אינה ענין לזה כלל ש"מ דסבר סתם תלמודא דאי אמרינן חזקתו בדוק תו לא בעי מידי אחרינא אפילו דאיתיה קמן למישייליה וטעמא דמלתא כיון דבדיקת חמץ אינו אלא מדרבנן ולכך לא הצריך רבינו שאלה למשכיר כלל ואפשר דלזה נתכוון ז"ל בתיבת סתם שכתב דבש"ס ליתיה אלא מלתא אגב אורחיה קמ"ל דאין חובה על השוכר לחקור אחר המשכיר אם בדקו אם לאו דישראל קדושים הם ופשיטא שקיים המצוה כתיקונה דלא חשוד להכשיל את חבירו. וכעין זו מצאתי לרבינו פ"ד דהלכות בכורות וז"ל הלוקח בהמה מישראל הרי זו בחזקת שבכרה עד שיודיעו המוכר שעדין לא ילדה וכו' ודאי שבכרה ולפיכך מכרה סתם ע"כ. הרי שלא נחשד שכנגדו להכשילו ואין חיוב לחקור אחריו וכ"כ רש"י ז"ל ובלאו הכי שניא דא דאין כאן כי אם איסור דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי אלא דהרא"ש ז"ל שנמשך אחר ר"י ור"י גיאת סבירא להו כדברי התוספות שם ד"ה לאו משום וכו' עיין עליו וכ"כ ז"ל ומר אמר חדא ומר אמר חדא. ואל תטעה בדברי הרב ב"י סי' תל"ז וז"ל בשם הר"ן ומיהו אי איתיה למשכיר שיילינן ליה וכדכתיבנא וכן פסק הרמב"ם והרא"ש וכו' ע"כ. דמשמע לכאורה דרבינו ס"ל ג"כ דכי איתיה למשכיר קמן בעינן לשיוליה דאי אפשר לומר כן דהיכן מצינו דבר זה אפילו ברמז אדרבא סתמיות

הלשון מוכח בהיפך כאמור אלא כוונת הרב ב"י לפסוק בבעיא דלא איפשיטא לקולא ואהא קאי מה שייחס לרבינו והרא"ש ז"ל שפסקו גם הם בהך בעיא לקולא דחזקתו בדוק וסיום דבריו יוכיח שסיים והכי נקטינן דלא כהגהות מיימוני וכו' ופוסקים לחומרא ע"כ. הרי דכוונתו מבוארת למעיין בדבריו היטב.

ומכיון שהוכחנו מדברי רבינו ז"ל דודאי סבירא ליה דאפילו כי איתיה למשכיר קמן לא בעינן דלשייליה מטעמא דהוי דרבנן דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי מעתה קשיא לי טובא על הרב חיים אבואלעפיא נר"ו דפתיך ועריב מילי בהך מלתא שהקשה תחילה על רבינו דלמה לא כתב שאם הוא בעיר שואלו וכ"ת דהכי פירושו מאי נ"מ מאחר שיכול לשאלו ותירץ דליתיה ולעולם דאם חזקתו בדוק אין צריך לשאלו ודמי לבהמה דיכולים לבדקה שבעים טרפיות ולא בדקינן ליתא דהרב ב"י נתן טעם דלא דמי לבהמה דהיתה לה חזקת כשרות משנולדה משא"כ בית דכל השנה בחזקת שאינו בדוק ע"כ. וליתא שכבר כתבו שכל חזקה שלא היתה ברורה מקודם אינה חזקה וכו' ע"כ. ואחרי המחילה הראויה מה ענין שמיטה אצל הר סיני הרי מבואר הרבה דהרב ב"י לא כתב כן אלא למאן דס"ל דכי איתיה למשכיר קמן בעינן דלשייליה דאמאי הרי בהמה וכו' כלומר דאפילו באיסור דאורייתא סמכינן אחזקה היכא דאפשר לברורי ולדעת זו הוצרך לתרץ דשאני בהמה שהיא בחזקת כשרה משנולדה אמנם למאן דס"ל דלא מטרחינן לשוכר לשייליה להמשכיר אין צורך לזה כלל כיון דהויא דרבנן ולדעת זו לא בא תירוץ הרב ב"י דקושיא אין כאן ותירוץ אין צריך דדי שנאמר דלא הוי אלא דרבנן ולפי דברי הרח"א בדברי הרב ב"י לדעתו הרמב"ם ז"ל מוקשה ועומד כיון דלא דמי לבהמה ועל כרחך לתרץ שני תירוצים משונים לשני הדעות ההפכים ואם היה לו להרב נר"ו קושיא על הרב ב"י למה פתיך דברי רבינו בזה והכניסו בתוך המלחמה והדברים מגומגמים הרבה.

עוד ראיתי להרא"ש ז"ל שסיים בהך מלתא ויראה שיכול לבטל וכו' ע"כ. והטור סי' תל"ז כתב ומבטל בלבו ודיו ע"כ. ורבינו השמיט זה משום דכי אמרינן חזקתו בדוק ממילא ודאי שביטלו והשוכר גם כן ביום י"ד על כל פנים צריך הוא לבטל כל החמץ שלו אם כן בין הכי ובין הכי אין צורך לזה. ודע דבמשכיר בית לחבירו בי"ד פירש רש"י ביום י"ד שחרית אמנם בקיצור פסקי הרא"ש ראיתי שפירש בליל י"ד ופשטא דסוגיין משמע קצת כפי' רש"י מדקאמר דליתיה להאי דלישייליה ודרך העולם ליסע ביום ולא בלילה וגם סתם שכירות ומשא ומתן ביום הוא אמנם מהבעיא דלעיל המשכיר בית לחבירו בי"ד על מי לבדוק וכו' משמע דבלילה קאמר וכדברי קיצור פסקי הרא"ש ז"ל.

שהכל נאמנים על ביעור חמץ והכל כשרים לבדיקה. דייק רבינו לאשמועינן ביעור ובדיקה לשיטתו ז"ל דסבירא ליה דמדאורייתא בביטול בעלמא סגי אף לחמץ ידוע כפשט דבריו בריש פרקין וכמו שהסכים מרן ז"ל עיין עליו א"כ בין ביעור בין בדיקה לא הוו אלא מדרבנן וק"ל.

הלכה יח

אם עד שלא מסר המפתח וכו'. שם ורבינו העתיק לישנא דש"ס אמנם הטור סי' תל"ז שינה הלשון ועיין להרב משפטי שמואל סי' א' שהביא שני פירושים לדברי הטור והוא ז"ל חידש שלשה דרכים אחרים עיין עליו.

שהרי מצוה הוא עושה. עיין להפר"ח סימן תל"ז שהביא שלשה תירוצים בענין היכא אמרינן ניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה. א' דדוקא פיזור ממון להוצאת עשיית המצוה הוא דניחא ליה אבל הפסד ממון שנגרר מחמת המצוה לא ניחא ליה. ב' בשם המרדכי ז"ל דשלא מדעתו לא ניחא ליה אבל מדעתו בודאי ניחא ליה. ג' והיא לדעת הרב ז"ל בפסידא פורתא אמרינן דניחא ליה אבל בפסידא טובא לא עיין עליו.

הלכה יט

המפרש בים וכו'. מימרא דרב דף ו' ורבינו מחולק עם רש"י ז"ל בפירוש דעתו לחזור דלרש"י היינו בתוך הפסח ולרבינו קודם פסח ובאמת דפירוש רבינו הוי לחומרא דלא מבעיא דעתו לחזור בתוך הפסח דאז ודאי אין בידו (לבטלו) [לבערו] אלא אפילו קודם פסח איכא למיחש שיחזור בין השמשות וכו' דאפשר דיליף לה מדין אוצר שאין דרך לפנותו בתוך המועד ולפעמים יש איסור בדבר והפר"ח ז"ל הכריח מפירכת רבא לאביי ואי דעתו לחזור אפי' מראש השנה נמי ואי מיירי בדעתו לחזור בתוך הפסח מאי דעתיה דאביי ע"כ. אלא דלרש"י צ"ל דקודם שלשים יום דלא חל עליו חובת ביעור כלל לא שייך לחייבו בדלהבא וק"ל. ועיין להמפרשים ז"ל כמה שיטות וסברות בדין זה ונוסף עוד דברי הירושלמי שנראין הפך גמרתינו ויש מפרשים שהשוו שניהם לדעת רבינו עיין להר"ן ז"ל.

פרק ג

הלכה א

בלילי ארבעה עשר. כתב לילי לשון רבים ולאו דוקא ואפשר גם כן שבא לרמוז הדין דאם הוצרך לבדוק קודם י"ד או לאיזה מציאות שיתכן וכדלעיל סוף פ"ב לעולם הבדיקה צריכה בלילה לאור הנר כדינה ולשון זה כתב ג"כ בדין ב' לרמוז אם הקדים וכו' וכן

בלילי ערב שבת וכן לקמיה הלכה ו' כשבודק וכו' לענין אותו דין בלא בדק כדינו דלעולם בעי או בלילה או כעין לילה וכן כתב ברוקח ז"ל וכן הסכימו המפרשים ז"ל עיין עליהם.

הלכה ב

החמץ שמניח וכו'. וכל שכן החמץ שמצא בבדיקה ומלתא פסיקתא נקט. ומ"ש בספרי רבינו או בזוית ידועה בנוסח אחר כת"י מחקו תיבת או וגירסא נכונה היא ודו"ק ועיקר הדין בדף י'.

הלכה ג

חל י"ד וכו'. מהברייתא דר' אלעזר איש ברתותא דף י"ג ובפירוש המשנה שבדף מ"ט פסק רבינו כר' אלעזר בר צדוק דיש חילוק בין תרומה לחולין והוא הפך מ"ש כאן שוב ראיתי להפר"ח סי' תמ"ד שעמד בזה עיין עליו.

הלכה ד

היו לו ככרות וכו'. משנה דף י"ד והקשה מרן ז"ל תימה דמשמע דדוקא היכא דצריך לשרפה ערב שבת וכגון שחל להיות ערב פסח [כצ"ל] בשבת דאכתי לא מטא זמן איסורא אבל אי הוה מטא זמן איסורא וכגון שחל להיות ערב פסח [כצ"ל] בשאר ימי השבוע אפי' יערב טהורה עם טמאה או תלויה לית לן בה ובגמרא דברו בסתם ולא חלקו וצ"ע ע"כ. והרב לח"מ הקשה עוד על רבינו דבגמ' אמרו מחלוקת בשש אבל בשבע דברי הכל שורפין כלומר דיכול לערב טמאה עם טהורה וא"כ אמאי לא הזכירו ע"כ. והרח"א נר"ו כתב דחדא מתרצת חברתה דנקט ער"ש מלתא פסיקתא דכל היום לא יערבם מינה דבחול יש חלוק וכו' ותימה על מ"ש מרן שבש"ס לא חילקו והרי חילקו וכו' ע"כ. ואין כאן תימה על מרן ז"ל דקושייתו על רבינו היא דבגמרא לא חילקו בין מטא זמן איסורא דרבנן מיהא ללא דהיינו כשחל ערב פסח בשבת דבער"ש אין כאן שום איסור ומה יושיענו אם חילקו בין שש לשבע על כל פנים לישמועינן דאפילו כי מטא זמן איסורא דרבנן אין לערבן וכ"ש כשאין כאן איסור כלל וזו היא כוונת קושיית מרן ז"ל ולמ"ש הרח"א נר"ו דמלתא פסיקתא נקט אכתי הוא מגומגם כיון דאיכא חידושא טפי בשש וכו' ואפשר דרבינו תפס לשון הברייתא דאיירי בערב פסח שחל להיות בשבת ומשום חידושא דתלויה שמא יבא אליהו ויטהרנה כדקאמר רבי יוסי וכשחל בחול מלתא דפשיטא היא דלא אתי איסור דרבנן דהיינו בשעה ששית ודחי איסור דאורייתא דמשמרת תרומותי וכו' מכ"ש כשיכול לקיים שניהם דהיינו זו לעצמה וזו לעצמה וגם כשאסורה בהנאה מדאורייתא וצריכה שריפה הרי דינה כטמאה ופשיטא שאז אין קפידה אף שאנכי הרואה כי אין די באר.

הלכה ה

מי ששכח וכו'. משנה דף י' ומ"ש רבינו
בודק בי"ד בשחרית לא בדק בשחרית וכו' אין לשון זה במשנה ומ"מ דבר נכון הוא וראויין הדברים למי שאמרן. ודע שנחלקו המפרשים ז"ל בבודק בתוך החג אם ר"ל גם ביו"ט גופיה או בחוה"מ דווקא דהרב מגן דוד [ט"ז] סי' תל"ה רצה להכריח דאפילו ביו"ט קאמר ונסתייע מדברי הרא"ש ז"ל שכתב בפ"ק דקים לן שנשארו פירורין וכו' ויש לדחות סייעתא זו דלא כתב הרא"ש כן אלא בסברת המקשן וגם שאני פירורין דמתוך דקותן אין העין שולט בהם לפעמים והרב מג"א שם כתב כדבריו אמנם הרב ב"ח והפר"ח ס"ל דאין לבדוק ביו"ט גופיה וכ"כ העטרת זהב בשם הרוקח והכי מסתברא.

הלכה ו

כשבודק החמץ וכו'. עמ"ש מרן וכיון שאינו עובר עליו אפי' מדרבנן בשהייתו כו' ע"כ. עיין לרבינו בפירוש המשנה דלא בדק וכו' ובב"י סימן תל"ה הביא דברי הרב המגיד ולא חלק עליו עיי"ש.
ואם בדק לאחר הרגל אינו מברך. נראה פשוט דאפילו בלא ביטל כלל קודם הרגל איירי. וכשמברך בתוך הרגל וכו' נראה דהיינו נמי בלא ביטל בזמנו דאם ביטל קיים עיקר המצוה ולמה יברך עיין להרב המגיד והמפרשים ז"ל ולא יהא אלא ספק יש לחוש לנושא שם שמים לבטלה.

הלכה ז

וכשגומר לבדוק וכו'. רבינו לא הצריך שני ביטולים אחד בלילה ואחד ביום וגם סבירא ליה דדי שיבטל החמץ שלא ראה דאותו שראה הרי הוא מבערו ובאמת דמהש"ס אין שום הכרח אפילו על הביטול בפה ומנהגינו כדברי הרב ב"י ז"ל לבטל שני פעמים ובביטול היום מוסיפים דחזיתיה. ובנוסח אחר כתוב בספרי רבינו שלא ראיתיו ולא ידעתיו ובנוסח אחר כת"י מחקו הרי הוא בטל מדברי רבינו ועיין בפ"ב דין ב'.

הלכה ח

לפיכך אם לא ביטל וכו'. עיין מ"ש הראב"ד ז"ל והרב המגיד ז"ל הליץ בעד רבינו שעל כרחך צ"ל דבריו דבתוך הפסח קאמר כמ"ש בריש פ"א וכו' דעל כרחך ז' ימים כתיב ע"כ. ראיתי בס' ידי אליהו ז"ל דף צ"ח ע"ב שהקשה לדברי רש"י ז"ל שכתב דף ד' אמ"ש בגמרא וניבדוק בשית פי' ז"ל בין לרבי מאיר בין לרבי יהודה דאיפליגו במתניתין בהרחקה דעבדו רבנן לדאורייתא חמץ אינו אסור מן התורה בבל יראה ובאכילה אלא משש שעות משעברו שש שעות כדיליף לקמן מאך חלק ומלא תשחט על חמץ ע"כ. וכתב עליו

והדבר תמוה דשבעה ימים כתיב וכמו שכתב הראב"ד וצ"ע ע"כ. ואף דגם דברי רש"י האלו היה מקום לפרשם ע"פ דברי הרה"מ ז"ל מ"מ גם לדעת הרב י"ל דכוונת רש"י כלפי מה שאמרה תורה תשביתו ולא תשחט על חמץ דדרשינן לא תשחט הפסח ועדיין חמץ קיים הרי דהתורה הזהירה עליו לבל יראה כיון דבעי שלא יהא קיים וסירכא דלישנא דקרא נקט ואמטו להכי הביא הפסוק של לא תשחט אשר מתוכו תתבאר כוונתו כמ"ש אכן בדף ז' אמאי דקאמר רבא גזרה שמא ימצא גלוסקא יפה וחס עליה לשורפה פי' רש"י דכשמשהה אותה אפילו רגע הרי זה עובר בבל יראה ובל ימצא ושם צ"ל בהכרח דתוך הפסח קאמר וע"פ דברי הרה"מ ז"ל ועיי"ש בגמרא ומעולם לא מצינו שום פוסק שיאמר שאחר שש איכא בל יראה ובל ימצא ולא דאיכא מאן דס"ל הכין מכ"ש דהוי היפך קרא דשבעת ימים כמבואר.

ואם מצאו ביו"ט וכו'. שם ופשטן של דברי רבינו דאף בלא ביטל קאמר וכ"כ ז"ל אמנם הר"ן ופוסקים אחרים זלה"ה חלקו בזה עיין עליהם והרח"א נר"ו בדף ק"ס ודף פ"ט האריך בדין מתוך וכו' עיין עליו ובדין ההקדש עיין לרבינו פ"ד דין ב'.

הלכה ט

מי שיצא וכו'. שם דף מ"ט ועיין להפר"ח ס"ס תמ"ד. ומ"ש רבינו **יבטל בלבו** משמע דבלבו ממש קאמר וכן משמע ממ"ש בפ"ב דין ב' אמנם ממ"ש לעיל בדין ז' משמע דבעינן בפה דוקא וצ"ל דמן התורה גם בלבו מועיל דעיקר קרא דתשביתו אינו אלא בלב וחז"ל הוא שחייבו לאמרו בפה משום דדברים שבלב אינם דברים ועיין עוד להר"ן ז"ל. והפר"ח סימן תל"ד הביא מחלוקת בזה.

הלכה י

מי שהניח וכו'. שם דף ז' ועיין להרב לח"מ והפר"ח שם ודע שבדפוס אמשטרדם נדפס בדין זה ונזכר אחר שיצא קודם שיבא והוא יושב לפני רבו והיה ירא שמא תחמיץ הרי זה מבטלו וכו' ונ"ל שהוא ט"ס.

הלכה יא

כיצד ביעור חמץ וכו'. משנה וגמ' דף כ"ח ורבה חילק בין ים המלח לשאר נהרות ורב יוסף חילק בין חיטי לנהמא ופי' רש"י חיטים שהחמיצו בעי פירור כלומר פיזור שלא יתנם בשק ויזרקם אלא יפזרם על פני המים שלא יוכל אדם ללקטן וכו' ע"כ. והנה פשטן של דברי רבינו מוכחי דפסק כרב יוסף מדכתב ואם היה החמץ קשה וכו' דאילו לרבה אין לחלק בזה אלא בין ים המלח לשאר נהרות [אף דהרב ב"י סי' תמ"ה כתב דאפשר דפסק כרבה עיין עליו] ומרן ז"ל אחר שהכריח דפסק כרב יוסף הקשה עליו בסוף

לשונו דקי"ל רבה ורב יוסף הלכה כרבה בר מתלת וצ"ע ע"כ. [וזה הוא מה שהכריחו בב"י לתת פנים דפסק כרבה] ולקושיא זו י"ל דלא נאמר כלל זה אלא בדפליגי אליבא דנפשייהו אבל הכא פליגי בדעת זולתן וכמ"ש בעלי הכללים ז"ל וכן מצאתי להרב חיים אבואלעפיא נר"ו.

ומבואר עוד דרבינו אינו מפרש כפי' רש"י שפירש דחיטי בעי פירור שלא יתנם בשק וכו' משום דקשיא ליה דא"כ בחמץ גמור דהיינו נהמא שרי ליתנו בשק ולזורקו למים דאל"כ ליפלוג בהא ודבר זה קשה להבינו כמבואר ותו דתיבת פירור דתנו רבנן הכוונה בגופו של דבר ולדעת רש"י פיזור הו"ל לומר וכבר הרגיש רש"י ז"ל בזה וכתב כלומר וכו' ומדכתב רבינו ואם היה החמץ קשה הרי זה מפרשו משמע דבנהמא קאמר כאמור וזו היא דעת מרן ז"ל ודלא כהרב המגיד שהבין בדברי רבינו דחמץ קשה היינו חיטי ונהמא לא בעי פירור אף דהאמת יורה דרכו דאפשר ג"כ שזו היא דעת רבינו דהא עכ"פ לא הזכיר בכל דין זה חיטי גופייהו. ודברי מרן הקדוש בזה הם קשים להולמם הרבה חדא דאחר שהביא דברי הטור וכו' כתב הרי שלא הצריך פירור אלא לחמץ קשה דהיינו חיטי דרב יוסף וכו' וזה הוא היפך מ"ש תחילה דחיטי שהחמיצו לא בעי פירור וכו' ותו במ"ש אחר זה ולמה לי פירור לר' יהודה בכל חמץ ולרבנן בחמץ קשה דמי זה אמר דר"י בעי פירור בכל חמץ הא במתני' קתני אין ביעור חמץ אלא שרפה וגם במ"ש אח"ז יש לגמגם ואם נאמר שיש ט"ס בדבריו ירבו הטעיות כמבואר אכן לפי חומר הנושא שלא להניחו חלק אפשר דמ"ש דהיינו חיטי דרב יוסף אין הכונה לומר דחיטי בעי פירור דא"כ דרב יוסף הוא מיותר אלא כונתו לדברי רב יוסף שחלק בין חיטי לנהמא וכיון שכל עצמו לא בא אלא לומר דא"א להבין דרבינו פוסק כרבה כפשט לשון הטור לא חש לדקדק בדבריו מאחר שכבר כתב מתחילה כוונתו בדברי רבינו ומדוקדק ג"כ שסיים אבל שאר חמץ לא בעי פירור ואם איתא דחיטי דרב יוסף דקאמר קאי אחמץ קשה שכתב רבינו הכי הו"ל לומר אבל נהמא לא בעי פירור כמשפט הלשון ולאידך שכתב דלמה לי פירור לרבי יהודה וכו' אין כונתו דוקא פירור אלא כלפי דבעי למימר לרבנן דאמאי בעו פירור נקט בדר"י נמי הך לישנא ומשום דשריפה דר"י היינו פירור דרבנן קיצר במובן ולא חש לשנטעה ותדע דעל כרחך להבין כן דהא עיקר קושייתו אתיא עכ"פ בין מפירור בין משריפה והיכי תיסק אדעתין שיניח דברי ר"י המפורשים במשנה ויכתוב לשון אחר ואף את"ל שנוכל לכוין דבריו דדוקא פירור קאמר לעולם תקשי לן הא וע"פ זה הנה מקום גם לשאר דברי מרן ז"ל ומ"מ הדבר צריך תלמוד. ומ"ש בספרי רבינו ואין הים מחתכו בנוסח אחר כת"י כתוב שאין הים מחתכו.

חמץ שנפלה עליו מפולת. משנה וגמרא דף ל"א ונראה דדוקא בנפלה מעצמה אבל להפילה בידים אין זה ביעורו וכ"כ הפר"ח ז"ל בדין העושה ביתו אוצר והכי מסתברא.
ואם שרפו וכו'. כדרבא דף כי אם ובפירוש המשנה שם לא התיר רבינו ליהנות בעפרו כי אם אחר הפסח והוא דבר תמוה כמבואר ואפשר שט"ס הוא עיי"ש.
ואם בישל וכו'. דבר פשוט הוא ועיין להרב המגיד. ומ"ש בדברי מרן הקדוש ודוקא כנגדו חסרון הניכר יש בדבריו וצ"ל ודוקא באבוקה כנגדו ועיין להפר"ח ז"ל והרח"א נר"ו שהוכיחו דאפי' בלא אבוקה כנגדו אסור וכנ"ל בדעת רבינו מכ"ש שאסר הפחמין ג"כ דהיינו גחלים וק"ל.

פרק ד

הלכה א

כתוב בתורה וכו' או הפקיד אותו ביד גוים. שם דף ה' וכתב הרב המגיד דהך דהפקיד ביד גוים מקל וחומר יליף לה וכו' ע"כ. אף דלא הוי ק"ו גמור דשאני התם שהוא בביתו של ישראל מכל מקום מסתברא דלא לקי עליה אף בעשה מעשה כיון דמק"ו יליף לה ומרן ז"ל כתב דמכח דרשה דקרא נפקא ליה וגם מזה אין להכריח שילקה דהא לא הוזכרה זאת הדרשא בש"ס אלא דברי רבינו הם וכמו שנראה גם מתוך דברי מרן ז"ל אלא דקשה לי במ"ש בסוף דבריו וז"ל ומדכתיב בבתיכם משתמע איסורא להפקידו ביד גוים שהרי המקום שמניח בו חמצו ביד גוי הרי הוא ביתו ע"כ. וקשה חדא דהיכי יליף לה דאף בביתו של גוי מיקרי בתיכם ואדרבא אי הוה כתיב בבית הוה מצינן למדרש הכי טפי ותו דבגמרא אמרינן דגוי שהפקיד חמצו אצל ישראל זקוק לבער ייחד לו בית אין זקוק לבער ומסקינן דבעלמא שכירות לא קניא ושאני הכא דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא מי שמצוי בידך יצא זה שאין מצוי בידך ופי' רש"י שאין מצוי בידך שהרי אותה זוית מסורה לגוי ע"כ. הרי דבעלמא שכירות לא קניא דגבי גוי שהפקיד אצל ישראל אי לאו קרא דלא ימצא הוה אמינא דלא קניא ואם כן הכא דליכא קרא מנא לן ותו דאיך אפשר דבבית הגוי ממש יקרא ביתו של ישראל והרי גבי בית ישראל פשיטא לן דאסור אם לא ייחד לו בית ואם נאמר דמכח קרא דבבתיכם יליף לה הכי אכתי קשה דהך דרשא נראה דלא הוזכרה בשום דוכתא ואפשר דכונת מרן דאיירי בייחד לו בית דאז מקרי בתיכם טפי ואף דלא משתמע הכי לגמרי מ"מ ילפינן לה הכי מכח דין ישראל שהופקד אצלו חמץ של גוי וייחד לו בית דנ"ל היתרא בהכי מקרא דלא ימצא הכי נמי גבי חמץ

של ישראל כיון שהגוי ייחד לו בית מקרי שפיר ביתו של ישראל בענין פסח ובתיכם דקאמר גילוי מלתא בעלמא הוא.

הלכה ב

של גר תושב. נוסח אחר של גוי תושב ונראה שהוא ט"ס.

אבל צריך וכו'. דף ו' ופי' הרב המגיד ומרן ז"ל דבלא קבל עליו אחריות איירי וכן פירש רש"י ז"ל.

הלכה ג

גוי שהפקיד וכו'. איכא למידק אמאי לא כתב רבינו ייחד לו בית האמור בברייתא דף ו' ייחד לו בית אין זקוק לבער שנאמר לא ימצא וכו' ופירש רש"י ייחד לו בית כלומר לא קבלו עליו אלא אמר לו הרי הבית לפניך הניחו באחת מהזויות אין זקוק לבער ע"כ. ור"ת הקשה עליו דאם כן מאי איריא ייחד כיון דלא קבל עליו אחריות אפילו לא ייחד ותו דה"נ מסיק למימרא דשכירות קניא וכו' ופירש ז"ל דאפי' באחריות מיירי וכו' ע"כ. והשתא אי רבינו מפרש כפירוש רש"י ז"ל אמאי לא הזכיר דמלבד שלא קבל עליו אחריות בעי גם כן יחוד בית ולפי' ר"ת נמי אף בקיבל אחריות ביחוד בית סגי ורבינו אסר לגמרי כשקבל עליו אחריות. ודברי רש"י לכאורה קשים דלפי דבריו כשהקשו לעיל מגופא דברייתא ותירצו הא דקביל עליה אחריות הא דלא קביל עליה אחריות אמאי לא משני הא והא בדלא קביל והא בייחד לו בית הא בדלא ייחד לו בית. ואפשר דהיינו טעמא משום דעדיפא מינה משני מעובדא דאמר להו רבא לבני מחוזא דאף בסתם כקבל עליו אחריות הוא ולא נחית השתא אלא לאוקומי כי היכי דלא תקשה גופא דברייתא אמנם בדין לא קיבל עליו מה דין שייך ביה סמיך אהך ברייתא דהכא דזה על כרחך לומר כי היכי דלא ליקשו מתניתא אהדדיה.

אמנם ראיתי להר"ן ז"ל שתירץ בעד רש"י לקושיית ר"ת בדרך אחר וע"פ דרכו תירץ הפר"ח סי' ת"כ לקושיין דאנן בעינן למשכח שריותא אפילו ברשותו כדמוכח מקרא דשלך אי אתה רואה דהיינו ברשותו דאי ברשות אחרים אפי' שלו מצי לראותו ואהא קאמרינן אתה רואה של אחרים ולהכי משני דמיירי בדלא קיבל אחריות עיי"ש. ולמאי דקשיא לן דלמה לא הזכיר רבינו דין ייחד לו בית תירץ הרב לח"מ ז"ל במ"ש הר"ן דרש"י ז"ל בסתמא איירי וא"כ אין הדבר תלוי אלא בקבל אחריות או לא קבל ולכך לא הוצרך רבינו להזכיר ייחד בית דייחד היינו לא קבל וכו' וכבר ביארו בהלכות שכירות וכו' יעו"ש. ובאמת דתירוצו של הר"ן לדברי רש"י שלפנינו קשה להולמו שהרי כתב הפקידו אצלו וקבל עליו אחריות ייחד לו בית כלומר לא קבלו עליו אלא אמר לו וכו' וכמו שהבין

ר"ת והרא"ש ז"ל ולפי שיטה זו אף בייחד בית דהיינו שלא קבל אחריות בעי נמי מחיצה ולכאורה הוה אפשר דרבינו ס"ל דבין יחוד בית בין מחיצה עשרה היינו משום היכר דכולהו איירי בלא קבל עליו אחריות וכן נראה מתוך דברי הרח"א נר"ו ע"ד רש"י ז"ל אמנם רואה אני שאי אפשר לומר כן בשום פנים דבגמרא קאמר ייחד לו בית אין זקוק לבער שנאמר לא ימצא בבתיכם והא לאו דידיה הוא דגוי כי קמעייל לביתא דנפשיה קמעייל ופריך למימרא דשכירות קניא וכו' מוכח להדיא דלאו משום היכר הוא אלא מגוף הדין דוקא וכמסקנא דהתם.

הלכה ד

גוי אנס וכו'. דף ל"ה א"ל רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא וכו' והראב"ד השיג על רבינו עיין להרב המגיד ומרן ז"ל.

הלכה ה

ישראל שהרהין וכו'. משנה דף ל' וכתב הרב המגיד ז"ל דרבינו הזקיקו לפרש דוקא קודם הפסח מהתוספתא פ"ב דקתני אם לא באתי קודם פסח וכו' ע"כ. ואף דלסברת רבינו מוכרח לומר כן דהא איהו ס"ל דכותי מישראל אינו קונה משכון וכמ"ש הרה"מ אח"ז מ"מ לשון הזקיקום שכתב ז"ל הוא מגומגם דהא איכא למדחי דהא דתני הכי היינו בדלא א"ל מעכשיו אבל בדא"ל מעכשיו אפילו שקבע הזמן אחר הפסח מותר וכמ"ש הר"ן ז"ל ומ"מ יש ליישב. ומדהשמיט רבינו דין ישראל שהלוה לגוי דהיינו סיפא דמתניתין משמע דס"ל דבכל גווני אסור ולא הוצרך להזכירו מטעמא שהזכיר הרה"מ ז"ל עיין עליו. ומוכרח הוא דאם איתא דגם ישראל מגוי בעינן מעכשיו לישמועינן רבוותא בישראל מגוי וכ"ש גוי מישראל ולפ"ז על כרחך דבישראל מגוי לאו דוקא קודם פסח אלא אפי' אחר הפסח דהא כיון דחשבינן ליה כקבל עליו אחריותו וכמ"ש הרה"מ אם כן בפסח או אחר הפסח איירי ואם כן קשה טובא כיון דרבינו פוסק כאותה תוספתא על כרחך אותה תוספתא סברא דגם ישראל מגוי אינו קונה משכון כת"ק דהתם דהא מוקים לה בקודם פסח דומיא דרישא [וגם רבינו גופיה בפירוש המשנה השוה שניהם דאיירי במעכשיו דוקא] אם לא שנאמר דלא ס"ל כהך תוספתא בהא אי נמי דאגב דנקט ברישא קודם פסח דהוא דוקא נקט נמי בסיפא קודם פסח ולאו דוקא.

ומאי דקשיא אכתי לדעת רבינו ממ"ש בגמרא לרבא דס"ל דבעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה ממתני' דגוי שהלוה לישראל ואמרו אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה אמטו להכי מותר בהנאה אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה אמאי מותר בהנאה ברשותא דישראל הוה קאי הכא במאי עסקינן בשהרהינו אצלו ואם איתא לישני ליה דהכא

בקודם פסח איירי וכ"כ הרה"מ ז"ל והרב לח"מ כתב דלפי המסקנא דגוי אינו קונה משכון ודאי דבעינן הגעת זמן קודם פסח וכמ"ש הרה"מ ז"ל ע"כ. ואכתי קשה קצתדכיון דסתם תלמודא הוה ס"ל בפשיטות דמתניתין בלאחר הפסח היא כשתירץ במסקנא הא דאמר מעכשיו וכו' הו"ל לאשמועינן להדיא דסתם מתניתין אינה כמו שהיינו סבורים מתחילה. אכן אין להקשות לדעת רבינו אמאי איצטריך למתני אחר הפסח דמלתא דפשיטא היא דאי אמרת בשלמא דהכוונה על זמן הפרעון ניחא ואפשר דקמ"ל דדוקא אחר הפסח מותר אבל בתוך הפסח אף דמן התורה אפשר דשרי ליהנות מחמץ של גוי קמ"ל דהכא לא מקילינן כל כך. א"נ י"ל דסירכא דלישנא דסיפא נקט דהא על כרחך רישא לאו דוקא דהא באכילה נמי מותר.

הלכה ו

ישראל וגוי וכו'. תוספתא הביאה הרא"ש פ"ב. ובנוסח אחר כת"י כתוב והגיעה שעה חמישית של י"ד בניסן כיצד יעשה וכו'.

הלכה ז

אומר ישראל וכו'. תוספתא פ"ב כלשון רבינו ויש גורסין עד שאתה לוקח במאתים קח במנה שהוא יותר בזול עיין להרב ב"י סימן תמ"ח. ומ"ש רבינו אבל לא ימכור ולא יתן לו על תנאי עיין להרב מג"א והרב מגן דוד [ט"ז] אופן תנאי המותר והאסור.

הלכה ח

תערובת חמץ וכו'. כן פירש רש"י ורבינו בפירוש המשנה דף מ"ב דעוברין דקתני מתניתין היינו בבל יראה ובל ימצא וכו' ומ"ש שם לר' אליעזר דאסר אף טפולי נשים משום גזרה שמא ישרו אותו האבק בשעת הרחיצה וכו' ע"כ. וקשה קצתדכיון דפירש ז"ל דעוברין היינו על בל יראה ובל ימצא מעתה ר"א דקאי את"ק משמע דעוברין נמי קאמר וי"ל דכוונתו דר"א עיקר דינו לאסור אותו טיפול אטו שמא יבא לרחוץ בו ע"י מים ואז קעבר אלאו ועיין עוד להרב המגיד ומרן ז"ל. ומבואר הדבר דבפחות מכזית חמץ אפילו בעין אין אסור לקיימו מדין תורה כלל ולא שייך בזה דין חצי שיעור דזה לא נאמר אלא לענין אסור אכילה דילפינן מכל חלב כדאיתא בריש פרק יוה"כ. ותו דבל יראה ובל ימצא חידוש הוא דאין לנו כיוצא בו בכל התורה כולה ומסתברא דאין לך בו אלא חידושו כדאמרינן בעלמא ועיין עוד להפר"ח סי' תע"ז.

הלכה י

וכן הקילור וכו'. תוספתא ריש פרק שלישי.

הפת עצמה וכו' דף מ"ה. ודין מלוגמא וכו' למ"ש הרב המגיד בדעת רבינו דהירושלמי איירי בתוך הפסח וכ"כ הר"ן ז"ל לפי דבריו דין זה של הירושלמי חסר בדברי רבינו והרב מגדל עוז פירש דהירושלמי פליג אתוספתא ואש"ס דילן עיין עליו דלפי דבריו לא קשה מידי וגם דברי הירושלמי הם סתומים ומשמע דאיירי כדין התוספתא א"כ משמע דפליג אמנם מדברי הרא"ש ז"ל שם לא משמע כן שהרי כתב על זה הירושלמי משם רב האי דכ"ש טריא"ק שמערבין בו חמץ יבש שחוק עם בשר אפעה שאין זקוק לבער עיי"ש וזה מורה כדברי הרה"מ ז"ל.

הלכה יא

בגדים שכבסו וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל דאינו מה שנזכר בגמרא קולן של סופרין דהתם אסור לקיימו וכו' אלא שדברי רבינו הם אחר שדבקו בו הניירות והו"ל כעריבה וכו' ע"כ. וכ"כ הרב לח"מ ז"ל דאיכא איסורא דאורייתא באכילתו ולפיכך איכא איסורא דרבנן בשהייתו ונסתייע מדברי הטור ע"פ פירוש הרב ב"י שם סימן תמ"ב ובאמת שמשמעות דברי הטור הכי מוכחי מדכתב ולרבנן אפילו לאו אין בהם דמשמע הא איסורא דאורייתא יש בהם דאל"כ לימא אפילו איסורא דאורייתא אין בהם וכמ"ש הרב ב"י שם אמנם ממ"ש הטור גופיה לקמיה בדברי הרי"ף ז"ל לא משמע הכי שסיים דאין באכילתם אלא איסורא דרבנן עיי"ש מלבד שיש גמגומים אחרים בזה וכבר ראיתי שנתעורר עליהם הרב מגן דוד [ט"ז] שם אשר מתוכם הסכימו האחרונים זלה"ה דדעת הטור היא דליכא אלא איסורא דרבנן והרב חיים אבואלעפיא נר"ו הקשה זה גם כן להרב ב"י אלא שמתחילה הקשה על הרה"מ והרב לח"מ שכתבו בדעת רבינו דנוקשה צריך לבערו וכתב דאף דאיכא איסורא דאורייתא מ"מ אינו חייב לבערו מדלא קעבר בל יראה ודקדק כן מדרבינו לא הזכיר בו שריפה וגם חכמים דמתניתין לא אמרו ישרף ע"כ. ואחרי המחילה איני מוצא הכרח לחלוק על הרה"מ והרב לח"מ בזה דמתניתין דקתני איזהו שאור וכו' לא הוצרכו לומר ישרף משום דקיימי אדברי ת"ק דקתני סתמא דלכו"ע שאור ישרף והאוכלו פטור וכו' ואחר זה מייתי פלוגתא דרבי יהודה ורבנן במציאות שאור מה הוא וכולהו קיימי אשיאור וסידוק דקתני סתם מתניתין ולענ"ד נראה דברי הרח"א נר"ו דחוקים בזה ורבינו גם כן נראה שזו כוונתו מתיבת וכן שכתב דאי לא קאי אלא אאיסורא הכי הו"ל למימר ואם הכסיפו פניו אסור לאכלו וכו' ומ"מ לקושיית המפרשים דכיון דליכא רבויא מהיכא תיתי לן איסורא דאורייתא י"ל לדעת הרה"מ והרב ב"י והרב לח"מ ז"ל דשמא איכא שום רבויא וכמ"ש התוספות דף מ"ג ד"ה מאן תנא וכו' ודוחק.

הלכה יב
דבר שנתערב וכו'. מבואר שם דף ל'.

פרק ה

הלכה א
אין אסור וכו'. משנה וגמ' דף ל"ה. ועל מ"ש רבינו **והם ב' מיני חיטים וכו'** קצת קשה דלענין פסח מאי נפקא מינה מי הם מיני חיטים ומי הם מיני שעורין ואע"ג דבברייתא קתני לה הכי הא כבר פרש"י דלענין תרומה מתנייא ומסתברא לפי פירושו דלא אייתי לה אלא לאשמועינן דין גולבא ודישרא ע"כ. ורבינו נראה דמפרש כדברי התוספות דלענין חלה מתנייא ואם כן שייכא שפיר גם לענין פסח ופסקה רבינו פ"ה דבכורים ועיין בסוף דברי מרן שם.

הלכה ב
חמשת מיני דגן וכו'. שם אמתניתין דאלו דברים אמר ריש לקיש עיסה שנלושה ביין ושמן ודבש אין חייבין על חימוצה כרת וכו' א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא מ"ט דר"ל א"ל דאמר קרא לא תאכל עליו חמץ דברים שאדם יוצא ידי חובתו במצה חייבים על חימוצו כרת והא הואיל ואין אדם יוצא ידי חובתו בהם דהו"ל מצה עשירה אין חייבין על חימוצו כרת איתביה רב הונא בריה דרבי יהושע לרב פפא המחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח וכו' ומסיק דהיינו טעמא דר"ל משום דהוה ליה מי פירות ואין מחמיצין ע"כ. ומשמע דדרשת רב פפא אדחיא לה מכח ברייתא דהמחהו וכו' וקשה דבחולין דף ק"כ פריך עלה דאכילה כתיב והאי לא אכילה היא ומתרץ ר"ל אמר קרא נפש לרבות את השותה א"כ אכתי מצי קיימא דרשת רב פפא ושאני התם דרבי קרא אך בהכרח צ"ל דרבויא דנפש לא אתא אלא לחייב השותה כאוכל וכיון שכן על כרחך נכלל בקרא דלא תאכל עליו חמץ וכו' ומשו"ה הזכיר רבינו דין המחהו וכו' בפ"א דין א' ועיין בפ"ו דין ו' והשמיט הך דרשה וקרא מוקמינן ליה לאידך דרשה דחמשת המינים והזכירה רבינו בפ"ו דין ד'.
ובעיקר דינו של רבינו שכתב דבמי פירות מותר אפי' באכילה וכ"כ בפירוש המשנה, ראיתי להרב כנסת הגדולה ז"ל שהזכיר איזה פוסקים דס"ל שירא שמים ימנע מזה עיי"ש והביא שם סברת הרב בעל תומת ישרים סי' ק"ח שחוכך להחמיר שלא ללוש עם מי פירות כלל אפי' ע"י שימור שיש לחוש לסברת רש"י ובעל הלכות גדולות וכו' ע"כ. ולכאורה הוה קשה לי דאיך כתב כן לענין דינא נגד כל שאר הפוסקים ראשונים

ואחרונים זלה"ה שכולם הסכימו דמי פירות בלא שום מים אין מחמיצין כלל אפילו הניחם כל היום ומותרים באכילה להדיא שוב ראיתי בדפוס מגדל עוז שכתוב בדברי רבינו אפילו הניחם כל היום עד שנתפח הבצק אין חייבים עליו כרת ולפי גירסא זו גם רבינו ס"ל דאסור באכילה כשנתפח ואחר זמן רב שכתבתי הנ"ל זימן השי"ת לידי ס' כת"י קדמון וראיתי שם כתוב וז"ל אות באות כתב הרב אברהם החסיד בן הרב רבינו משה בר מיימון ז"ל בספר כפאי"ה אל עאבדין שחבר בלשון ערבי וז"ל מועתק. וכשילושו העיסה בלתי מים בשמן זית או בשמן שומשמין או יין או חלב או מי פירות מבלתי שיעורב עמו שום מים בעולם לא תתחמץ ואפי' אם תשהה זמן ארוך קודם האפיה עד שתסדק כחמץ שהוא שלם החימוץ הנה לא יחוייב על אכילתו כרת. וגם אין ראוי לאכול מה שהגיע ממנו לגדר זה לכתחילה לפי שמעתיקי השמועה ע"ה לא אמרו בו חימוצו מותר אבל תכלית מה שאמרו מי פירות אין חייבין על חימוצן כרת וזה הלשון לא יורה היתר גמור מה שידמה לחמץ ממה שנילוש במי פירות וזה הדקדוק קבלתי אותו מפי אבא מארי ז"ל בעת למדי לפניו עד שהיה כתוב בחבורו בפ"ה מהל' חמץ ומצה חמשת מיני דגן אלו אם לשן במי פירות בלא שום מים בעולם אינן באים לידי חימוץ אלא אפי' הניחן כל היום עד שנתפח הבצק הרי זה מותר שאין מי פירות מחמיצין אלא מסריחין וגרד ז"ל הרי זה מותר ותקן בכתב ידו אין חייבין עליו כרת שאין מי פירות מחמיצין וכו' עכ"ל וקבלת עדות זה תכריע לדברי הרב תומת ישרים ז"ל דודאי יש לחוש לשלשת הרועים רש"י והלכות גדולות שדבריו דברי קבלה ורבינו זלה"ה ולהחמיר בדבר ואילו הרב ב"י ז"ל היה רואה לשון זה אולי לא היה מתיר האכילה בהחלט אפי' שהה כל היום כמ"ש בסימן תס"ב ולפחות היה מזכירו בשם י"א.

גם ראיתי להרמ"ך בכת"י שהקשה על רבינו בדין אין נותנין את הקמח לתוך החרוסת וכו' בדין י"ט דלמה לא כתב ובלבד שיהא בו מים דמי פירות אין מחמיצין וכן לתוך החרדל היה לו לפרש דוקא שיש בו מים וכו' ושם הביא הדיוק דאין חייבים שאמרו בגמרא דמשמע חיובא הוא דליכא הא איסורא איכא וסיים וז"ל ושמעתי כי בספרו המוגה הגיה דאפילו בלא מים עובר בלאו ונראין דבריו ע"כ. הרי דגם הוא העיד מפי השמועה דרבינו הגיה בדבר זה והסכים ג"כ לדבריו. גם הרשב"א סי' ד' הזכיר חזרת רבינו הנ"ל עיי"ש נמצאו כאן רבינו ורש"י והלכות גדולות והרב אברהם בנו של רבינו והרמ"ך זלה"ה אשר מכוחם יפה כיון הרב תומת ישרים ז"ל.

עד שנתפח הבצק. נוסח אחר כת"י עד שנתפח כל הבצק ונוסח אחר כת"י עד שנתפח כמו בצק ונוסחא זו מסכמת לדברי הרב ר' אברהם ז"ל שהזכרנו.

ומי פירות הן וכו'. בנוסח אחר כת"י אין שם חלב ולא שמן ובנוסח אחר במקום שמן זית כתוב ושמן וזית ואף שנראת משוללת ההבנה אולי יש לכוונה עם דברי הרב ר' אברהם ז"ל שכתבתי שהזכיר שמן שומשמין ושמן זית.

הלכה ג

אין מבשלין וכו'. תוספתא וגמרא שם דף ל"ט.

הלכה ד

מותר לבשל וכו'. שם ותיקא שרי וכו'.

הלכה ה

כרמל וכו'. שם ובדף מ' ושם פי' רש"י דמלילת הקדירות היינו להעבות התבשיל ורבינו שכתב הקדרות החדשות נראה דס"ל דהיינו לחזק הקדרה עצמה. ומ"ש בספרי רבינו אבל קמח קלי אסור בנוסח אחר כת"י אבל קמח קלוי אסור ואין דעתי נוחה בנוסחא זו כלל ונראה שהיא ט"ס ודאי שהרי לעיל דין ג' כתב רבינו אבל מבשלין את הפת ואת הקמח הקלוי וא"כ רבינו פליג מדידיה אדידיה סמוך ונראה אלא נוסחתינו היא האמיתית ור"ל קמח מהחיטין שקלו אותן דמפני שיש לחוש שמא לא נקלו יפה אסור ולעיל איירי שהקמח עצמו קלהו וזה מותר וכן פירש הרב המגיד לעיל ופשוט הוא.

הלכה ו

אין בוללים וכו' אם רפו וכו'. שם וכתב הרב המגיד ז"ל ומפורש בהלכות דעבדינן לחומרא כמר עוקבא וכו' ע"כ. אין להקשות דהא איכא שמואל דעביד עובדא בדורא דבי בר חשו דס"ל נתבקעו ממש ועל פי זה התיר באותו כפר מפני שלא נתבקעו ממש וכמ"ש רש"י ז"ל ואין זה כלום דכיון דשמואל גופיה דקאמר הכי עבד עובדא אין להכריח לענין דינא ולהקל ומבואר דלא דמי להיא דפסקו בהלכות כיחיד לגבי רבים גבי ההיא דאין לשין ביין ושמן וכו' ועיין להרי"ף שם שהביא מי שפוסק כשמואל ומ"ש הוא ז"ל על זה.

הלכה ז

החיטים מותר לבלול וכו'. שם הסוגיא באורך ומוכח מינה דלכו"ע מותר ללתות מעיקר הדין אלא דלרבה בעל נפש יש לו ליזהר ולרבא מצוה ללתות והשתא רבינו נראה דפסק דלא כמאן דאי לרבה הו"ל למימר דבעל נפש לא ילתות ואי לרבא הו"ל למימר דמצוה ללתות כמסקנא דהתם דלא הדר ביה רבא וכדכתבו התוספות שם ונראה דרבינו מלתא פסיקתא נקט דכיון דבעי למימר דכבר נהגו שלא ללתות לא הוצרך לדקדק בדבריו כיון דלא נפקא לן מידי לענין דינא ומיהו מדברי הרב המגיד ז"ל משמע דפסק כרבא דוקא

דמותר ללתות ולפי דבריו קשה מ"ש דלמה לא פסק דמצוה ללתות וכ"ש דחזינן לרבינו דפסק לקמן כרבא גופיה בההיא דכי מהפכיתו כיפי וכו' דמינה מוכחינן בגמ' דלא הדר ביה רבא וי"ל דהכי פירוש הסוגיא לדעתו ז"ל דכי אמרינן ואפ"ה לא הדר ביה רבא לא קאי אלא אמאי דאמר דשימור דלישה לאו שימור הוא דאי קאי אמצוה ללתות דקאמר ראיה לסתור היא דלפ"ז היכי מצינן למימר דאי לאו דבעי לתיתה שימור למאי הא איכא שימור דהפיכו לשם מצה וכן נראה מדברי רש"י ז"ל שפירש דלא הדר ביה ממאי דאמר דבעינן שימור קודם לישה. וה"נ איכא לאוכוחי מדברי הרי"ף והרא"ש ז"ל שהרי פסקו כרבה דבעל נפש לא ילתות ואפ"ה פסקו כההיא דרבא דאמר להנהו דמהפכי כיפי וכו' אלמא דהא לא תליא בהא כלל ואחרון אחרון חביב מ"ש רבינו דמקרא דושמרתם את המצות נ"ל דבעינן שימור משעת קצירה דאם איתא דלא הדר ביה רבא כלל הא ודאי איצטריך קרא ללתיתה כדאיתא התם להדיא אלא ודאי כדאמרן וכן עיקר.

ואי קשיא הא קשיא דרבינו כאן פסק דמותר ללתות ובפי"ב דמעשה הקרבנות דין כ' פסק דחיטים של מנחות אין לותתים אותם וכיון דגבי פסח דאיכא חיוב כרת פסק כרבא דמותר מכ"ש גבי מנחות שאינו אלא בלאו דכל שאור. והנה ראיתי להרח"א נר"ו שתירץ לזה בשם הרדב"ז כת"י דמנחות שהיו צריכין ג' מאות שיפה ות"ק בעיטה יש חשש שיחמיצו ופי' נר"ו דכיון שנתרפו הו"ל כשעורים דאין בוללים ע"כ. וצ"ל לפי דבריו דרבא לא פליג עם שמואל ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי אלא דאכתי איכא למידק דמבואר בגמרא דטעמא דרבא אינו אלא משום דא"א לנקיה בלא לתיתה ומההוא דשמואל משמע איפכא דאפשר שפיר לנקיה בלא לתיתה מדקרי סלת למנחות א"כ רבינו היכי מצי לפסוק כתרוייהו ולזה יש ליישב.

האמנם ראיתי להרח"א נר"ו שהקשה שם על תירוצו של הרדב"ז מההיא דפ' כל שעה (פסחים דף ל"ז) דפריך אם אמרו בפת עמילה יאמרו בפת שאינה עמילה וכו' ופי' רש"י דהשיפה והבעיטה מעכבת מלהחמיץ כלומר והיכי כתב הרב דע"י השיפה והבעיטה יש חשש שיחמיצו ואיני רואה קושיא מזה לדברי הרדב"ז ז"ל כלל דאין כוונת הסוגיא דהשיפה והבעיטה היא בחיטים בעינייהו ושזה מעכב החימוץ שיבא אח"כ ע"י הלישה דאיך יצוייר בשכל האנושי דהעסק שנעשה בהיותו חיטים בלי שום מים שיגרום שאף שנטחן אח"כ ונתחמם ביותר שלא יחמיץ מהרה כשילושו הקמח והרי הדבר הוא בהיפך ממש דעל ידי העסק הם מתחממים יותר וקרובים להחמיץ בשעת לישה והרי פסק הרב ב"י סי' תנ"ג שיש לטחון החיטים יום או יומים לפני הלישה לפי שהקמח בשעת טחינה רותח ומחמם המים והעיסה נוחה להחמיץ ע"כ. והחיטים של מנחות על כרחך שהיו

טוחנין אותם דהא סלת קרי להו רחמנא אלא כוונת הסוגיא היא דהשיפה והבעיטה שעושים בהיותו בצק זה מבטל החימוץ באמת ולכך קאמר אם אמרו בפת עמילה וכו' ולשון פת מורה או אחר שנאפה או בהיותו בצק אבל בעודו חיטים אין שייך בו לשון פת והיא סברת ר' יוסי בפ"ו דמנחות דגם בהיותו בצק היו שפין ובועטין [עיין לרבינו בפירוש המשנה שם] ואף דרבינו בסוף איסורי מזבח פסק כת"ק דהתם אין קפידה בדבר דאגב דבעי לאותובי מזריזין ועצים יבשים ותנור חם ותנור של מתכת דהלכה נינהו לא חש להזכיר גם את זאת וא"כ נמצאו דברי הרדב"ז ז"ל על מכונן ולא אמרו דהעסק מבטל החימוץ אלא בעיסה דכולה גוף אחד וכשעוסק מצד זה מועיל גם להצד האחר משא"כ בחיטים שהם גופין מופרדין ומבואר הוא ונכון. שוב מצאתי גדולה מזו בפ' כל שעה (פסחים דף כ"ג) דפריך ממ"ד מערבין שלא לדבר מצוה אף דלא קי"ל הכי עיין להתוס' שם ד"ה מערבין וכו'.

הלכה ח

תבשיל וכו'. **שאין הדגן וכו'** שם. וכתב הרב המגיד ז"ל זה מבואר בהלכות וכו' אבל אי משתכחי בהדי בישולא ולא נתבקעו כיון דאיסור תערובת חמץ במשהו מדרבנן הוא לא אסרו להוהא בישולא אלא אם כן נתבקעו כשמואל וכו' ע"כ. מדהביא דברי הרי"ף ע"ד רבינו בסתם ולא הזכיר טעמו של רבינו א"נ אם הוא חולק על הרי"ף משמע דר"ל דזה עצמו הוא טעם רבינו ואם כן קשה דמדברי רבינו נראה דטעם ההיתר משום שאין זה חמץ גמור ולהכי לא אסור בתערובת ויש ליישב דהכי פירושו דודאי אם היה החמץ גמור מן התורה אף שתערובתו במשהו לא הוה אלא מדרבנן הוה אסור ואם היה המשהו מדאורייתא אף שהחמץ לא היה גמור מן התורה הוה ג"כ אסור מדרבנן וכיון דלפי האמת הכא אית לן תרתי לטיבותא דהמשהו גופיה אינו אלא מדרבנן וזה החמץ ג"כ אינו גמור מן התורה פשיטא שיש להתירו והם דברי רבינו שהזכיר טעם שאין זה חמץ גמור וכו' כלומר וכבר ידוע דגם המשהו מצד עצמו אינו אלא מדרבנן והם דברי הרי"ף ז"ל. שוב ראיתי להרב לח"מ והרב ב"י סי' תס"ז שלא הבינו כן והניחוהו בצ"ע ונראה לענ"ד כמ"ש. ודע דבדפוס אמשטרדם מחקו או נתבשל בדברי רבינו.

ואינו אלא מדברי סופרים. פי' בשהגיע לרפיון קאמר כדלעיל ומ"ש אח"ז משום שנאמר וכו' הוא מופרד מן הקודם וכן נראה מדברי הרב המגיד ז"ל ועיין להפר"ח סי' תס"ז.

הלכה ט

לפיכך אמרו חכמים וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל דהרי"ף ורבינו ס"ל דכזית דלילה ראשונה הוי לעיכובא משעת קצירה ע"כ. ואין כן דעת המפרשים ז"ל ראשונים והאחרונים אלא

דלמצוה ולכתחילה בעינן ליה ואם לא אפשר ליה א"נ בדיעבד יוצא בשימור משעת טחינה והפר"ח סימן תנ"ג הסכים כדברי הרב המגיד עיין עליו והמחמיר תבא עליו ברכת טוב. ועל מה שתמה הרה"מ דאמאי השמיט רבינו והרי"ף ההיא דבציקות של גוים ראיתי להרב ב"י סי' תנ"ד שכתב דס"ל כפירוש רבינו חננאל שפירש דאיירי שלשה הגוי לפנינו ובמים שלנו כמ"ש הר"ן ולכך לא הוצרכו לכותבה דמלתא דפשיטא היא ע"כ. והרח"א נר"ו רצה לתרץ עוד דכל החידוש אינו אלא דובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה דאילו שימלא כריסו אינו חידוש לא לפירוש רש"י ולא לפירוש ר"ח ע"כ. וזה אינו דלפירוש רש"י הרי לא נזהר הגוי במים שלנו דלדעתו שפיר דמי וכמ"ש הטור שם [ועיין להרא"ש ז"ל] ולרבינו אם לש במים שלא לנו הוי חמץ שכתב לקמן דהפת אסורה לכך נראה כדברי הרב ב"י דרבינו פשיטא דס"ל כפירוש ר"ח ולא הוצרך להביאו לאפוקי מפי' רש"י דכבר כתב דאם לש במים שלא לנו וכן העניינים שהביא שם דכולהו שייכי בגוי ואסר לגמרי אותו הפת ומתוך כל מ"ש בפרק זה ובפ"ח בדין מי שאין לו אלא כזית וכו' נלמד דין זה ודו"ק.

מוכרו לישראל וכו'. דף מ' ומדסתם במוכרו לישראל ובמוכרו לגוי חילק משמע דלישראל אם אינו מודיעו אפילו מעט מעט אסור והיינו כמ"ש הרב ב"י דיש לחוש שישהנו לפסח וסיים הרב המגיד דבעל העיטור גורס קבא קבא לישראל וכתב דה"ה לגוי ע"כ. ומדברי הטור שם לא משמע כן שהרי הביא זה בשם י"א עיי"ש. ומ"מ בעיקר דין זה יש מקום עיון דמשמע דחמץ זה לא נתבקע ואם כן אמאי אסרוהו לגמרי ואפי' להשהותו עד אחר הפסח ומאי שנא מלתיתה דשרי וראיתי להרא"ש שהקשה כן משם הרב רבינו אפרים ותירץ דלתיתה דעסיק בהו בחיטי לא אתו לידי חימוץ עד שיתבקעו אבל הנך חיטי דשיעי כיון דמינח נייחו אתו לידי חימוץ ע"כ. וקשה לי דמה טעם הוא זה דשיעי והיה די במה שתירץ דמינח נייחי ותו דהוי היפך הש"ס דאמרינן התם דחיטי לא שיעי דאית בהו ציריא ובלשון ריא"ז והרב ב"י שהזכירו תירוץ זה אין שם דבר זה ונראה שהוא ט"ס דאין לו ענין כלל. והר"ן כתב דהתם הוו בהו איזה חטים שנתבקעו ולכך אסרינהו ואחרים תירצו דהו"ל ספק נתבקעו ולכך אסרום. ועיין מ"ש הרה"מ לגירסת רבינו עיין להפר"ח סימן תס"ז.

הלכה י

דגן שנפל עליו דלף. בגמ' דף ל"ט אמרו קמח והרב המגיד כתב דנראה שרבינו היה גורס דגן או שדגן כולל גם כן הקמח וזה עיקר ע"כ. ולפ"ז קשה קצתדאמאי נקטו בש"ס קמח והפר"ח ס"ס תס"ו כתב דלרבותא נקטו קמח וכ"ש חיטי דשרירן ע"כ. ומאי דאיכא

למידק דרבינו סיים אבל כשיפסק אם נשתהה כשיעור הרי זה אסור והרב ב"י סיים ויאפנו מיד משמע בלי שום שהיה כלל וצ"ל דמיד דקאמר ר"ל במהירות שלא יבא להשהותו כשיעור ולכתחילה קאמר ומוכרח לומר כן דלא ניתנה תורה למלאכי השרת שלא תהיה שום שהייה בעולם ועל כרחך לתת איזה שיעור וכן נראה שהבין הפר"ח ז"ל ופשוט. ויש נוסח אחר בדברי רבינו כל זמן שהוא יורד טיפה וכו'.

הלכה יא

אין לשין בפסח וכו'. שם דף מ"ב וכתבו ז"ל אפילו אם יש הרבה עוסקים ומדכתב בפסח ולא כתב לפסח משמע דדוקא בזמן איסור חמץ קאמר והכי מוכח ממ"ש לקמיה אין עושים סריקים המצויירים בפסח וכו' מים שרוחצים בהם הידים וכו' וכ"כ להדיא הרב ב"י ואפשר שעפ"ז סמכו בהרבה מקומות להקל אף דמצד הדין אין נראה להקל. ומ"ש בספרי רבינו

שמא תחמיץ. בנוסח אחר כתוב שלא תחמיץ והיא היא.

ואין לשין לא בחמין וכו'. דף מ"ב דרש רבא אשה לא תלוש בחמה ולא בחמי חמה ולא במים הגרופים מן המולייר וכו' ועל כרחך גירסת רבינו לא היתה כן מדכתב חמין ומים הגרופים נמי לא גריס מן המולייר לפי מ"ש הרב המגיד שהוא מפרש מים שנשאבו בו ביום כהרי"ף ז"ל. ומה שהשמיט רבינו פושרין היינו טעמא דהוי כ"ש מחמי חמה שהזכיר ומתורץ קושית הרח"א נר"ו עיין עליו.

הלכה יב

לא תשב וכו'. פשוט הוא ומ"ש

ואם היתה לשה ואופה. משמע דדוקא קאמר אבל לישה לחוד א"צ שום צינון וכ"כ מרן ובב"י סימן תנ"ט לא פסק כן והפר"ח שם הכריח דעת רבינו עיין עליו. ויש נוסח אחר בדברי רבינו או שלא צננה ידה.

לא במשקלה. נוסח אחר לא ממשקלה.

הלכה יג

כל זמן וכו'. שם דף מ"ח. ומ"ש

ואם הגביה וכו'. שם דף מ"ו. ומ"ש

ואין חייבין עליו. בלשון יחיד משום דבאידך דלעיל כרת נמי חייב כחכמים וכמ"ש הרב המגיד ז"ל.

הלכה יד

נילושות בעת אחת. בנוסח אחר מחקו תיבת נילושות.

הלכה טו

אין עושים סריקין וכו'. בברייתא דף ל"ז איתא יוצאים בפת נקיה ובהדראה ובסריקין המצויירין בפסח אע"פ שאמרו אין עושים סריקין המצויירין בפסח ופי' רש"י אע"פ שאמרו לכתחילה אסור דיעבד שפיר דמי ע"כ. ולא ידעתי אמאי השמיטה רבינו פ"ו דין ה' עיי"ש ומ"ש בספרי רבינו

מפני שהאשה שוהה עליהן. בנוסח אחר כת"י כתוב מפני שהוא שוהה עליהן וגירסא נכונה היא.

הלכה טז

מים שרוחצין וכו'. משנה דף מ' וגמ' דף מ"ב ונראה דנאמרו הדברים אחר זמן האיסור וכן פסק הרב בית יוסף סימן תנ"ט להדיא.

הלכה יז

אין שורין וכו'. משנה דף ל"ט ופירש רבינו שם מורסן ידוע והיא קליפת החיטים העבה ע"כ. ועיין מ"ש בזה פי"ח דהל' שבת דין א'.

הלכה יח

ומותר ללוש וכו'. כ"כ הגאונים ז"ל והרב המגיד כתב שיש להחמיר וגם הרב ב"י לא הזכיר היתר זה והרב ב"ח סי' תס"ה כתב לדעת רבינו דזה מקרי כדיעבד כיון דאין בידו להאכילן דאל"כ אין להניח העיסה אפילו רגע ועיין להפר"ח שם.

הלכה יט

לא תשרה אשה. משנה שם ופי' רש"י אע"פ שהמים טופחים על בשרה ע"כ. נראה שהכוונה שכיון שהם מים מועטין אין לחוש אמנם הרא"ש פי' דלאו מים דוקא קאמר אלא ר"ל זיעה ועיין להפר"ח שם.

אין נותנין קמח וכו'. משנה דף מ' ועמ"ש בדין ב' ובדפוס ויניציאה ואמשטרדם נדפס ואם נתן ישפך ונראה שהוא ט"ס וצ"ל ישרף וכ"כ בפירוש המשנה וכ"כ בשאר נוסחאות ובכת"י.

הלכה כ

מותר ליתן התבלין וכו'. תוספתא פ"ב יוצאים במצה מתובלת וכו'. וממ"ש רבינו פי"ב דמעשה הקרבנות נראה דס"ל שאין התבלין מחמיצין שהרי התיר לתבל שיירי המנחות שצריכים להיות מצה וסיים זכרונו לברכה מצה היא אלא שנקראת מצה מתובלת ואף שמרן ז"ל כתב שם שאף על פי שגבלה בתבלין אפשר לשומרה שלא תחמץ כדרך שאמרו בנילושות בפושרין על כן נראה שלא כתב כן אלא לשיטת הראב"ד ז"ל שהשיב על רבינו

וס"ל דתבלין מחמיצין אמנם לרבינו נראה מבואר דס"ל שאין מחמיצין כלל והרב ב"י גופיה סי' תנ"ו כתב דאין מחמיצין עיי"ש. וא"כ אין תפיסה על מרן ז"ל דנראה שמדמה תבלין לפושרין ורבינו שלא התיר פושרין למה התיר תבלין דהתם לא כתב כן אלא לדעת הראב"ד מכ"ש שלא כתב כן אלא לענין השמור ולעולם דיותר שימור בעי בפושרין וק"ל ועיין להרח"א נר"ו.

במים. ונוסח אחר כת"י ביין ובנוסח אחר ביין ובמים. ומ"ש וביום הראשון וכו'. קשה דבפ"ו התיר במי פירות חוץ מיין ושמן דבש וחלב והוה נראה לענ"ד דאלא במים בלבד לא קאי אלא איין וכו' שהזכיר אמנם עם מי פירות אחרים כולם מים מקרו לענין זה כמ"ש פ"ו ועל כרחך בלילה הראשון בעי מים נמי דאתו לידי חימוץ וכבר מבואר בהרב המגיד ז"ל אלא שמרן ז"ל בריש פרקין תירץ בין לכתחילה לדיעבד עיין להרב המגיד ומה שכתבתי שם בס"ד.

הלכה כא

כל כלי חרס וכו'. דף ל' ועיין להרה"מ. והרב ב"י סימן תנ"א פסק דמותר להשתמש בהם מצה אפי' בחמין ובית שאור וכו' בחמין אסור ובצונן שרי ועיין להר"ן והמרדכי ז"ל.

הלכה כב

ביב של חרס. היינו בוכיא דאיתא התם ופי' רש"י שהוא כלי מרעפין ואופין ומטגנין בו ורבינו העתיק ביב ונראה שכך היתה גירסתו ואיתא נמי בעירובין דף פ"ח ביב שהוא קמור ובע"ז דף מ"ד וזו עומדת ע"פ הביב ועיין לרבינו פכ"ה דהל' שבת דין י"ח.

הלכה כג

כלי גדול של מים. בשתי נוסחאות אחרות כת"י נמחק של מים. ומ"ש בספרי רבינו **עד שיפלטו** בב' נוסחאות אחרות כת"י נמחק. ומ"ש

שוטף אותן בצונן בנוסח אחר נמחק תיבת בצונן. ודין הסכינין נתבאר בפסחים דף ל' והרמ"ך בכת"י כתב דשפודין דינן כסכינין משום דהיתרא בלעו וכו' ע"כ. אמנם הרב ב"י סי' תנ"א פסק דצריכין ליבון.

הלכה כד

ומניחן בתוכו עד שיפלוטו. קשה דהיכי ידעינן שיעורא דפליטה ואם נניח אותם יותר יש לחוש שיחזרו לבלוע ממה שפלטו כבר וצ"ל דבאומד הדעת קאמר וכן דעת הרמב"ן והר"ן ז"ל ומ"מ מנהג העולם אינו כן אלא להניחם ולהוציאם תיכף ועיין להפר"ח סי' תנ"ב.

הלכה כה
כל כלי חרס וכו'. נתבאר שם. ומ"ש אלא מניחן פלוגתא דרב ושמואל ופסק כשמואל וכן פסק הרב ב"י סימן תנ"א.

הלכה כו
כלי ראשון וכו'. ע"ז דף ע"ו. ומ"ש בספרי רבינו בתוכו ודיו בנוסח אחר מחקו תיבת ודיו.

פרק ו

הלכה א
מצות עשה וכו'. נתבאר בפסחים דף ק'. ומ"ש
ולא תלה אכילה זו בנוסח אחר כת"י אכילת מצה. ומ"ש
מצוה בפני עצמה בנוסח אחר מוסיף וזו מבפני עצמה. ומ"ש
רצה אוכל אורז נוסח אחר או אורז. ומ"ש
ומצותה כל הלילה קצת קשה דכיון דקי"ל מצה בזמן הזה דאורייתא כמו הקרבן פסח אלא שחז"ל גזרו עד חצות אמאי לא התיר אלא עד חצות דוקא כמ"ש פ"ח דקרבן פסח והוא ז"ל כתב סתם ומצותה כל הלילה דמשמע אפילו לכתחילה וי"ל דמסתברא דדוקא גבי קרבן פסח וכיוצא דאיכא למיחש שיבא לידי נותר קיימא הגזירה אבל במצה דלא שייך איסור זה לא גזרו וכן משמע מפי' רש"י פ"ק דברכות דף א' והתוס' שם דף ט' עיי"ש. עוד אפשר דבשלמא גבי פסח דנאכל על השבע אחר כל האכילה יש לחוש שימשך ולא יקיים המצוה משא"כ במצה שהיא בתחילת האכילה אין לחוש לה דעכ"פ צריך הוא לאכול והראשון נראה עיקר וגם בסוכה ומגילה סתם רבינו כי הכא מהטעם שכתבתי עיי"ש.

הלכה ב
בלע מצה יצא. שם דף קט"ו דבר מוסכם הוא דבליעה כאכילה חשיבא ולכתחילה נמי בעינן שילעוס כדי שירגיש בטעם המצה מ"מ כיון דהוי דרך אכילה שפיר דמי ולא דמי לבישלה שכתב רבינו בפרקין הלכה ו' דלא יצא דהתם שאני משום שאין בה טעם פת כמ"ש ז"ל משא"כ הכא דראוי לבילה הוא שהרי לא נשתנה טעמו כלל ועיין להמג"א ובעל הלבושים והפר"ח ז"ל בזה.
שהמרור כטפילה למצה. בב' נוסחאות אחרות כת"י שהרי המרור. וקשה טובא לטעם זה שהזכיר רבינו דלעיל בש"ס אמרינן דלכו"ע אתי דרבנן ומבטל לדאורייתא וכתבו שם התוספות דכ"ש אי לא הוי מרור אפילו דרבנן וכו' וכלומר דכל כך שהוא גרוע טפל

יותר מבטל את שכנגדו הן אמת דכפי זה תקשה לרבא דקתני ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא דכיון דקי"ל מרור בזמן הזה דרבנן ומצה דאורייתא אם כן אף ידי מצה לא יצא דמבטל ליה מרור למצה ותירצו התוס' ז"ל דלא שייך ביטול אלא כשלועסן יחד דאז מבטל טעם אחד את חבירו אבל כשהם שלימים אפילו יהיה יותר מחבירו לא מבטל ליה ע"כ. והר"ן ז"ל כתב דכשבלען אין הטעמים מתערבין וכזית מצה לחודיה קאי ע"כ. נמצא דכדי לומר שיצא ידי מצה היינו טעמא דחלוקין הם ואינם מתערבין ומעתה אמאי הזכיר רבינו טעם דטפל דמשמע דר"ל כיון שהמרור הוא טפל אין לו כח לבטל המצה ואדרבא אנו למדין מהש"ס דכל עוד שהוא יותר טפל וגרוע הוא מבטל העיקר ואף שעל כרחין אנו צריכים לחלק בין בלע לאכל כאמור עכ"פ ריהטא דש"ס מוכיח מתוכה דשיטה זו של טפל ועיקר היא אמיתית בענין זה וחש לה תלמודא נמי להההיא דהלל ועבדינן בתרוייהו עיי"ש ואף אם נאמר דגירסת רבינו בלע מרור יצא דא"א שלא יהא בו טעם מרור כגירסת רשב"ם בשם רבו ז"ל וכ"כ הרב לח"מ ושהראב"ד השיג לפי גירסתו שהיה גורס בלע מרור לא יצא כגירסאות שלפנינו עיי"ש מ"מ בבלע מצה ומרור יחד כולם שוים דידי מרור לא יצא ותקשה מההיא דלעיל ואין אנו יכולים לתרץ מטעם טפל כאמור אלא כמ"ש רשב"ם ז"ל שם דכשאכל מצה עמו אין לו שום טעם למרור עיי"ש ולא משום טפל או ביטול דנשמר ז"ל מזה כאמור וגם התוספות לא כתבו מבטל אלא לא מבטל והיינו טעמא דהאי לחודיה קאי וכדברי הר"ן ז"ל וגם זו קשיא לרבינו דמשמע דאם המרור לא היה טפל אלא שוה ישתנה בדין וזה אינו כמבואר ואפשר דרבינו דקדק לכתוב כטפילה בכ"ף הדמיון וכלומר כדרך שהוא בעלמא ולכך יצא ידי מצה ודוגמתה מצינו בדין החרוסת שאף שהוא מצוה מדברי סופרים כמ"ש רבינו פ"ז אפי' הכי אין מברכים עליו משום דהוי טפל למרור כמ"ש שם בשם הטור בס"ד ולא אמרינן אדרבא וכו' אלא היכא דאיתמר איתמר ולגירסא אחרת שכתב הרשב"ם והרב לח"מ ז"ל אתי יותר נכון על פי זה. ודע דדברי הרא"ש ז"ל בדין זה מגומגמים ועיין להר"ן ז"ל שמתוך דבריו אנו למדין כוונת הרא"ש ז"ל.

כרכן בסיב וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל משום הפסק וכו' והקשה הרב לח"מ דמה טעם לחלק בין סיב למרור ותירץ דמרור שאני דאיתעביד ביה מצוה ולכך לא מפסיק וכו' ע"כ. ואין נראה שהרי כתב רבינו פ"ג דאבות הטומאה דאם כרך מנבלת העוף הטהור בחזרת וכיוצא ובלעו טמא ובסיב טהור ע"כ. הרי דהכל תלוי במין מאכל אדם ולא בדבר מצוה וכ"כ הפר"ח סימן תע"ה עיי"ש.

הלכה ג

אכל מצה וכו'. בר"ה דף כ"ט ועיין מ"ש בפ"ב דשופר בס"ד. ומ"ש בספרי רבינו **בעת שטותו** נוסח אחר כת"י בשעת שטותו.

הלכה ד

אין אדם וכו'. משנה וגמ' דף ל"ה ויש נוסח אחר כת"י שנאמר לא תאכל עליו חמץ ונאמר תאכלו מצות. ונוסח אחר שנאמר לא תאכל עליו חמץ ונוסח אחר ששת ימים תאכל מצות. ומ"ש בספרי רבינו לפי שאין בהם חמץ נוסח אחר כת"י שאין באים לידי חימוץ ובנוסח אחר כת"י שאין בהם דין חמץ.

הלכה ה

העושה עיסה וכו'. נוסח אחר כת"י מן החטים ומן האורז כאחת ולמה שהשיג הראב"ד ז"ל עיין להפר"ח סימן תנ"ד והר"ש פ"ג דחלה כתב דמההיא מתניתין דייקינן בפ' כל הזבחים שנתערבו דנותן טעם ברוב דאורייתא וזה מורה כדברי רבינו. ודין עיסת הכלבים שם פ"א.

שאין זו משומרת וכו'. קצת קשהדרבינו פ"א דחלה פירש אהך מתניתין דאינו יוצא בה לפי שאין אדם יוצא ידי חובתו אלא בדבר שחייב בחלה וכאן נקט טעמא שאין זו משומרת לשם מצה דמשמע שאם היתה משומרת לשם מצה אדם יוצא בה ידי חובתו הא כיון שעשאה לכלבים היא פטורה מן החלה דבאכלכם מלחם הארץ כתיב כמ"ש רבינו שם וי"ל דהשני טעמים אמת והיא האי דשם דאיירי מתני' בחיוב החלה ג"כ ועיסת הכלבים היא פטורה משום דאינו עשוי למאכל אדם נקט טעמא דחיוב חלה דבאמת כן הוא גבי אותו דין ובכיוצא בו דוקא במיני דגן דבלא"ה כגון במיני קטניות הטעם הוא משום שאינו בא לידי חימוץ וכאן נקט טעמא דאין זו משומרת וכלומר משא"כ בשעשאה כדי שיאכלו גם כן הרועים וכו' ועיין בדברי רבינו הלכות חלה ומ"ש מרן שם דאפילו בסתם היא חייבת בחלה וא"כ קצת קשה עיי"ש.

מצה שלשה וכו'. דעת רבינו נראית דדוקא בתערובת מים קאמר ממ"ש לעיל פ"ה דביום ראשון אין ללוש ולקטף אלא במים בלבד א"כ כאן שכתב שיוצא עם מי פירות היינו נמי בתערובת מים וביין שמן דבש חלב אפילו עם תערובת מים אסור משום דאינו נקרא לחם עוני וזו היא סברת הי"א שהביא הרב המגיד ז"ל וכתב על זה דדבר נכון הוא ולא איתברר ליה להרב אם זו כוונת רבינו ג"כ יען יש לנו פנים לפרש דבלא מים קאמר ולעיל איירי בלכתחילה וכאן בדיעבד שכן משמעות הלשון עיין עליו והיא דעת מרן ז"ל ריש פ"ה

עיי"ש. ועיין להרב לח"מ שהבין דברי הי"מ באופן אחר עד שהוקשה לו כמה קושיות ואין צורך עיי"ש שוב זכיתי ומצאתי כדברי להרב חיים אבואלעפיא נר"ו עיין עליו.

אין יוצאין וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל ממתני' דחלה שאין המורסן והסובין חשובין פת ומ"ש יוצאין בפת הדראה ופי' הרי"ף פת סובין כבר כתב הרא"ה דר"ל שלא ניטל סובין וכו' ע"כ. אבל רש"י ז"ל פרק כל שעה (פסחים דף ל"ז) פירש פת הדראה שניטל כל הדרה דהיינו פת קיבר ע"כ. ומשמע דר"ל שניטל הדרה דהיינו הקמח נקי ולבן ונשאר השחור קצת דהיינו הקיבר דאין לומר דהיינו שלש העיסה בסובין ומורסן כדעת הרי"ף לפי פירוש הרא"ה דבכתובות דף קי"ב איתא תניא אמר ר' יוסי סאה ביהודה היתה עושה חמש סאין סאה קמח סאה סולת סאה סובין סאה מורסן סאה קיבוריא ופירש רש"י סאה קיבוריא קמח שאינו יפה שעושים ממנו פת קיבר וקורין שאנדי"ר הרי להדיא דהוא מין קמח לבדו שיוצא מהקמח לבן אחר שמרקדין אותו שהרי סאה אחת היתה נחלקת לחמשה חלקים גם בגיטין דף נ"ו חיוורתא ליכא גושקרא איכא ופי' רש"י גושקרא פת קיבר שאונדיי"ר ע"כ. הרי דהיא היא ועיין עוד פ"ב דמכשירין ואם כן על כרחך אינו כפירוש רבינו לדעת הרה"מ ז"ל שהרי בלש הקמח בסובין ובמורסנו דמשמע שלא ריקדו כלל וכמ"ש רבינו פ"ו דבכורין פירש כאן הרה"מ ז"ל דהיינו פת הדראה ותו דסתם פת קיבר היינו שניטל ג"כ הסובין כדמוכח להדיא מההוא דכתובות דמחלק להו וסובין דהיינו הגס לדעת רש"י כמ"ש שם וכמ"ש הרב מג"א סי' תנ"ד וא"כ קשה תרתי חדא דלמה לא יצא בפת קיבר לדעת הרה"מ בדברי רבינו כיון דחזי שפיר למאכל אדם ותו דמאין הכריח ז"ל דהרי"ף ס"ל כדעת רבינו ופליג על פירוש רש"י אימא דסובין דקאמר הרי"ף ז"ל היינו היותר נקי שבסובין דהיינו הקיבר כפי' רש"י וכן הבין באמת הפר"ח שם.

אמנם האמת יורה דרכו דא"א להבין כן שהרי לדעת רש"י דס"ל דסובין היינו קליפה של החיטים הנושרת בשעת כתישה ומורסן הוא הנשאר בנפה והיינו דדרשינן כסף ישיב לבעליו לרבות שוה כסף ואפי' סובין משמע דסובין הוא היותר גס ועב שאינו ראוי כלל ואם כן על כרחין הדרינן לדברי הרא"ה ז"ל דהרי"ף ז"ל ס"ל שפירוש פת הדראה פת סובין ר"ל שלש הקמח כמות שהוא ושמעורב בו ג"כ הסובין קאמר ולפי זה הפר"ח ז"ל שרצה להסכים פי' הרי"ף עם פי' רש"י ז"ל הוא נדחה מעיקרו אחרי המחילה ואין צריך גם כן למה שנדחק הרב מג"א שם ובדברי הרי"ף עיין עליו. וכן נראה שהבין הרב המגיד מדלא הזכיר דברי רש"י כלל. ולמה שהקשינו עליו דלמה לא יצא בפת קיבר נראה לענ"ד דגם לשיטת רבינו יוצא הוא מדלא שלל אלא פת סובין ופת מורסן שאינם ראוים כלל

למאכל אדם מכלל דפת קיבר שהוא ראוי ופוק חזי כמה בני אדם אוכלים אותו פשיטא דיוצא דלחם עוני כתיב והפשט לא יופסד ומסתברא ג"כ דחייב בחלה כיון דלחם גמור הוא. הגם דהפר"ח ז"ל הבין דאינו חייב בחלה ומחמת שהוקשה לו ממתניתין דחלה ניטל סובן ומורסנן וחזר לתוכן פטור מן החלה וכו' הוצרך לידחק דשאני הכא דרבי רחמנא לחם עוני וכו' על כרחך דזה לא הוקשה לו אלא מחמת שרצה להסכים פירוש הרי"ף עם פי' רש"י ז"ל והאמת הוא דרחוקים הם כאמור נראה לענ"ד.

הלכה ו

וכן אם לא נאפית. כתב הרב המגיד ז"ל יוצאים במצה נא וכו'. נכתב בצידו ובנסחאות שלפנינו בש"ס כתיב מצה הינא וכ"כ רש"י דף ל"ז אמנם גירסת הרי"ף ז"ל נא.

ברקיק השרוי. פירש רש"י ז"ל השרוי בתבשיל והרי"ף ז"ל כתב במים ורבינו סתם כאן וביארו לקמן בדין חולה או זקן וכו' במים א"כ ס"ל דסתם שרוי היינו במים.

אבל מצה שבשלה וכו' שהרי אין בה טעם הפת. ולא דמי לבלע מצה דיצא דהתם במצה גופא יש בה טעם פת א"נ במ"ש הר"ן דבבני מעיים איכא טעמא משא"כ בבישלה דאבד טעמא.

הלכה ז

אין אדם יוצא. שם דף ל"ה. ועל מ"ש

זה הכלל וכו'. עיין להרב לח"מ ז"ל והרח"א נר"ו חלק עליו עיין עליו.

הלכה ח

הכהנים וכו'. משנה דף ל"ה ודין מצה של מעשר שני דף ל"ו וכרבי עקיבא.

הלכה ט

חלות תודה וכו'. באותה משנה ובגמרא כדברי רבינו ומ"ש בספרי רבינו **שעשו אותן לעצמו** בנוסח אחרשעשה אותן לעצמו.

הלכה י

הכל חייבים וכו'. דף מ"ג. ודין הקטן מההיא דסוכה דף מ"ב ומ"ש

חולה או זקן וכו'. מלתא דפשיטא היא דלא גרעי מקטן דלא בר חיובא הוא כלל והיתר רקיק השרוי ג"כ כבר הזכירו רבינו לעיל אכן נראה דאיצטריך דלא נימא כיון דאיתקש אכילת מצה לקרבן פסח כמ"ש הרב המגיד ז"ל מעתה מי שיכול לאכול הקרבן פסח חייב לאכול המצה וא"כ חולה או זקן שאינם יכולים לאכול מבשר הקרבן פסח הוה אמינא דגם מהמצה יפטרו לגמרי קמ"ל דלא דמי בזה דכיון דיכולים לאכול ע"י שריה מיהא דהוי קרוב לגמיעה הרי הם חייבים והבשר שאני דאינו יכול לגומעו אלא ע"י

לעיסה קצת והרי אין להם כח כ"כ וכמ"ש רבינו הלכות קרבן פסח פ"ב עיי"ש ולכך לא הטיל תנאי במצה כמו בקרבן פסח עיי"ש ומלתא דפשיטא היא דרבינו לא איירי בחולה כ"כ דזה אין שייך עליו שום חיוב ודומיא דזקן קתני ודו"ק כי נראה לענ"ד נכון ודברי מרן בדין הקטן נראין הכרחים.

הלכה יא

מדברי סופרים וכו'. דף קי"ט. ועל מ"ש רבינו

ואוכל כזית מצה באחרונה ופוסק. אפשר שבא לרמוז דאינו רשאי לחזור ולאכול על דעת שיאכל כזית מאפיקומן פעם שניה לאפוקי ממ"ש הרב כנסת הגדולה סימן תפ"ד שהביא משם הרדב"ז בשם בעל הדברות ז"ל דמותר לאדם לאכול כזית אפיקומן ולברך ברכת המזון ולחזור ולאכול ובלבד שיחזור לאכול אפיקומן וכו' ע"כ. ועיין עוד להפר"ח סימן תע"ד ולא ידעתי איך נוכל להתיר דבר זה דעל כרחך אי אפשר לכזית בתרא בלא כזית קמא וכיון דכזית קמא דהיינו תחילת אכילתו השניה אסורה בהכרח מכח שכבר אכל האפיקומן איך יסמוך על אכילה אחרונה מכל שכן דדילמא יארע לו איזה אונס ולא יוכל לאכול האפיקומן פעם שניה ונמצא שאכל אחר האפיקומן באיסור גמור.

הלכה יב

לאכילתה בערב. נוסח אחר באכילה בלילה.

עד שתצא נפשו. באמת דברים מגומגמים הם דאם נפרש עד שימות תחת יד הרודה ולמה תצא זאת מלפניו שאין השכל סובלו ואף דאמרינן פ"ג דתענית ההוא גברא דאחייב נגדא בבי דינא דרבא משום דבעל כותית נגדיה רבה ומית אין נראה לומר שנתכוון ליה חלילה אלא שאירע כן בדרך מקרה או מפני חולשת האיש או מפני דבר אחר ואשמועינן דאפ"ה אין הרודה חייב ע"ז כלל כיון שלא נתכוון להמיתו דקי"ל וכי יזיד פרט לשליח בי"ד שאף שמתכוין להכות אין מתכוין להמית ואם נפרש עד שלא יאכל עוד דר"ל שאם אינו מתחרט וכו' גם זה הוא רחוק דמי הוא זה ואי זה הוא שיסבול המכות ויקשה ערפו מלהתחרט הא קי"ל אלמלא נגדוה לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחי לצלמא. ואם נפרש דר"ל אם יחזור אחר כך לאכול מכין אותו פעם אחרת אפילו בחשש שימות תחת ידו גם זה אינו מתיישב לפי הלשון דלא הוה ליה לכתוב כן ועיין להפר"ח סימן תנ"א ס"ב. שוב זימן השי"ת לידי ספר להרב מנוח שכתב דכוונת רבינו כשאומרים שלא יאכל מצה ואוכל וכו' אבל כל זמן שמקיים דברי חז"ל ונמנע מלאכול מכין אותו מכת מרדות לבד וכו' ע"כ. וזה משמע כפירוש שלישי שכתבנו. ומדבריו שם משמע דבאיזה נוסחאות ליתיה לשון זה בדברי רבינו כלל כאשר ראיתי אני הצעיר ג"כ באיזה נוסחא אשר לפי

זה מתורץ מה שהקשו ז"ל להריב"ש ז"ל שכתב בתשובה שלא מצינו בשום מקום עד שתצא נפשו בדברי חז"ל דהא איכא הכא ונראה דלא הוה בנוסחאות שלפניו כאמור.

וכן אסור וכו'. קצתקשה דאמאי לא ביאר רבינו אי מנחה גדולה קאמר או מנחה קטנה ובגמ' איבעיא לן דבר זה וכתב הרב המגיד דמשמע התם דסמוך למנחה קטנה תנן וכ"כ בהלכות וכו' ע"כ. וקשה דאמאי לא הרגיש בזה דרבינו לא ביארו ונראה לענ"ד משום דבעיית הש"ס היא הכי איבעיא להו סמוך למנחה גדולה תנן ומשום פסח וכו' או דילמא סמוך למנחה קטנה תנן ומשום מצה וכו' ופירש רש"י ז"ל ומשום מצה שיכנס לה כשהוא תאוה ע"כ. ורבינו במתק לשונו שכתב כדי שיכנס לאכילת מצה בתאוה השמיענו דמנחה קטנה קאמר שזה הטעם נאמר למנחה קטנה כאמור א"נ י"ל כיון דסוף כל סוף הויא לקולא לא חש לבארו והראשון נראה עיקר ולזה לא הרגיש הרה"מ ז"ל שגם הוא הבין כי נכונה דבר רבינו וכבר כתבו להדיא בפירוש המשנה דסמוך למנחה קטנה תנן. והר"ן ז"ל כתב דנקטינן לחומרא וסמוך למנחה גדולה תנן משום דבעיין לא איפשיטא ועיין להרב כנסת הגדולה והפר"ח ז"ל והרח"א נר"ו שבודאי אין שום תפיסה עליו כמבואר.

אבל אוכל וכו'. לא ידעתי טעם הגון אמאי השמיט ז"ל דין היין דפורתא סעיד וטובא גריר כדאיתא בש"ס ופסקו הרב ב"י סי' תע"א והפוסקים ז"ל והרב המגיד הכחידו תחת קולמוסו ד"ה וחכמים הראשונים וכו'.

פרק ז

הלכה א

מצות עשה וכו'. פסחים דף קט"ז ועל מ"ש

ומנין שבליל ט"ו וכו'. עיין להרב מעיל שמואל ז"ל והרח"א נר"ו בדיוק לשון רבינו. ובנוסח אחר כת"י מצאתי כתוב ביום ההוא וכו' ואע"פ וכו' והשאר נמחק.

הלכה ב

מצוה להודיע. משנה וגמרא שם.

כדי שיראו הבנים. נוסח אחר כת"י עד שיראו הבנים ועיקר הדין שם דף ק"ח וקי"ט ודין אין לו בן וכו' ברייתא דף קט"ז.

הלכה ג

וחוטפין מצה וכו'. כתב הראב"ד ז"ל פירוש אחר ממהרין לאכול כדי שלא ישנו ע"כ. והיינו מלשון חטוף חטוף אכול חטוף ושתי ונראה דמסתבר טפי כדברי רבינו דכיון שכבר

חילק להם קליות ואגוזים וכו' תו ליכא למיחש שאז ישנו אלא שבהמשך איזה זמן שיש לחוש אז צריך לעשות גם כן שינוי זה לחטוף המצה זה מזה ולפי פי' רבינו לישנא דחוטפין דאיתמר בש"ס הוא כפשוטו דלפי' האחר לא הוה ליה לומר בלשון דמשתמע לתרי אנפי אלא הכי הוה ליה לומר ואוכלים תכף או מהר להדיא ובאמת בלשון הברייתא דף ק"ט יש פנים לכאן ולכאן ועיין עוד בפי' רש"י ורשב"ם שם.

הלכה ד

וצריך להתחיל וכו'. באותה משנה ופי' שם רבינו שהיו משתפין שם שמים עם הע"ז ח"ו וכבר ביארו רבינו היטב פ"א דהלכות ע"ז.

הלכה ה

כל מי וכו'. שם וכרבן גמליאל.

הלכה ו

בכל דור וכו'. באותה משנה.

הלכה ז

לפיכך וכו'. דף צ"ט. ומ"ש בספרי רבינו

והוא מסב וכו' בנוסח אחר כת"י והוא מסב בהסבת שמאל דרך חרות וכו'.

בין אנשים בין נשים וכו'. שם דף ק"ח ת"ר הכל חייבים בד' כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות א"ר יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין אלא מחלקין להם קליות ואגוזים ע"כ. ורבינו פסק כר"י מדלא חייב אלא אנשים ונשים וגם פסק לעיל דמחלקין לבנים קליות ואגוזים דהיינו כר"י ולפי זה צ"ל דלא דמי למצה שכתב בסוף פ"ו דמחנכין את הקטן לאכול כזית מצה ומשמע דאפי' לא הגיע לחינוך דהא לא תלי אלא ביכול לאכול הכזית עיי"ש. ואם כן צ"ל דדוקא מצה שהיא מדאורייתא רמיא עלן חיובא לחנך הקטן אפי' לא הגיע לחינוך כיון דמצי למיכל משא"כ ד' כוסות דלא הוו אלא אסמכתא דקראי ומדברי סופרים. א"נ י"ל דהיין הוא משכר ומזיק לתינוקות ולכך לא חייבום בד' כוסות ומסתברא דכל זה בשלא הגיעו לחינוך אבל בהגיעו לחינוך לא הוצרך רבינו לבארו דלא גרע משאר מצות כולם דעל אבוהי רמייא לחנכו וכן פסק הרב ב"י סי' תע"ב וכן נראה עיקר והכי נהוג עלמא.

הלכה ח

ואפילו עני וכו'. מסיים במשנה ואפילו מן התמחוי ורבינו השמיטו דנכלל בעני המתפרנס מן הצדקה שכתב.

אבל תלמיד וכו'. הנה מרן ז"ל כתב דה"ה לשוליא דנגרי ובגמרא מוכח להיפך דקתני התם תלמיד אצל רבו אינו מיסב ופריך מיתיבי עם הכל אדם מיסב ואפילו תלמיד אצל רבו כי תניא ההיא בשוליא דנגרי ופי' רש"י ורשב"ם ז"ל תלמידו של נגר המלמדו אומנות ע"כ. משמע להדיא דשוליא דנגרי בעי הסיבה וראיתי להמפרשים ז"ל שהניחוהו בצ"ע או דודאי ט"ס הוא במרן ז"ל והן אמת דבב"י כתב ז"ל דשוליא דנגרי בעי הסיבה ואם נאמר כן גם בדברי מרן אכתי תקשה דלמה לא ביארו רבינו אשר עפ"ז הוה אפשר בדוחק דס"ל ז"ל דהך תירוצא דש"ס לא קיימא אליבא דהלכתא מכח דקיימא לן דאשה אינה צריכה הסיבה והיינו טעמא משום אימת בעלה שהיא כפופה לו וא"כ מכ"ש שוליא דנגרי שהוא כפוף תחת רבו יותר מהאשה תחת בעלה דעכ"פ חייבתו תורה בשאר כסות ועונה מה שאין כן בתלמיד של אומנות דאדרבא חיי התלמיד תלוים ביד רבו שאם לא ילמדנו הרי הוא מת ברעב ועכ"פ הוא כפוף תחתיו הרבה בשביל דבר האומנות ולהכי לא הוצרך רבינו לבאר מכיון שכתב דתלמיד אצל רבו אינו מיסב וסתם תלמיד קאמר וזה הכריחו למרן ז"ל להבין בדברי רבינו דמדלא הזכיר שוליא דנגרי ש"מ דס"ל דדינו כדין תלמיד אצל רבו ולהכי לא הוצרך לבאר וכל מין תלמיד קאמר אך שיטת הפוסקים ז"ל אינה כן עיין עליהם ובספר יד אהרן נר"ו ראיתי שהגיה בדברי מרן והשמש צריך הסיבה וה"ה לשוליא דנגרי.

ואימתי צריכים הסיבה וכו'. ולעיל כתב לפיכך כשסועד אדם בלילה הזה צריך לאכול ולשתות והוא מיסב וכו' והשתא מפרש איך הוא עיקר החיוב ואה"נ דאי מיסב בכל הסעודה הרי זה משובח כמ"ש אחר זה כאן ודו"ק.

הלכה ט

ד' כוסות וכו'. שם דף ק"ח וממ"ש רבינו ואם שתה מכל כוס מהם רובו יצא משמע דאפי' אם השלים המיעוט הנשאר לכוס אחר שפיר דמי דסתמא קאמר ואף דבגמ' אמרו השקה מהם לבניו ובני ביתו דמשמע ששתהו כולו ס"ל לרבינו דלאו דוקא קאמר ודברו בהווה ולעולם נמי דלכתחילה כולו בעינן דאם שתה דיעבד משמע וק"ל.

הלכה י

כל כוס וכו'. משנה דף קי"ד וקי"ז. ובספר כת"י קדמון מצאתי בשם הרב אברהם בנו של רבינו וז"ל אלו הד' כוסות שתייתן חובה מדברי סופרים וכל אחד מהם מצוה בפני עצמה ולזה יברך על כל אחד מהם קודם שתייתו ברכה לעצמו בורא פרי הגפן ואחר שתייתו אם שתאו כולו או רביעית ממנו על הגפן ועל פרי הגפן וכו' זו היא סברת אבא מארי ז"ל והחילוק שחילק הר"ב ההלכות והבדיל בין ברכת בורא פרי הגפן ובין ברכת

על הגפן היא סברא לא יאמת אותה ההיקש כמו שהיה אבא מארי ז"ל מעורר אותנו על זה בעת הלמוד לפניו ע"כ.
קורא עליו את ההגדה. בנוסח אחר כת"י מוסיף ומקצת ההלל עד חלמיש למעינו מים ופשוט הוא. וכ"כ בסדר ההגדה לרבינו.
ברכת השיר. בדף קי"ח מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך ה' אלהינו ורבי יוחנן אמר נשמת כל חי ובפירוש המשנה כתב רבינו ואם אמרו שתיהם הרי זה משובח ע"כ. וכן אנו נוהגים ועיין מ"ש בפ"ח דין ז'. ובדברי הרב המגידנפל ט"ס הניכר בזה עיין עליו.

הלכה יא

החרוסת מצוה וכו'. מה שאין מברכים עליו כיון שהוא מצוה מדברי סופרים כבר כתב הטור סי' תע"ה משום דהוי טפל למרור ורבינו בפירוש המשנה כתב דלר' אלעזר בר צדוק מברכים על החרוסת כיון דס"ל שהוא מצוה ואין הלכה כמותו עיי"ש וכאן פסק כמותו מהטעם שכתב הרב המגיד דשקלי אמוראי אליביה בגמ' וכו' כי גם ת"ק לא יכחיש זה כיון דעכ"פ תקנת חכמים הוא אכן לענין הברכה ודאי דלא קי"ל כר"א בן צדוק מן הטעם האמור ועיין להפר"ח ז"ל. והרב אבודרהם ז"ל נתן טעם למה אין מברכים על ארבע כוסות עיין עליו.

הלכה יב

אכילת מרור וכו'. שם דף ק"כ ועיין מה שכתב בפ"ו דין ב' ופ"ח דין ח'.

הלכה יג

מרורים האמורים וכו'. השמיט רבינו דלכתחילה מצוה בחזרת כדאיתא בש"ס דומיא דוימררו את חייהם שתחילתם בפה רך וסופם בקשיות ועוד משום רמז דחס רחמנא עלן. וראיתי להרב ב"י שם שכתב דאולי ס"ל דמצוה נמי קאמר ונסתייע מדברי רבינו ירוחם ז"ל עיי"ש והפר"ח כתב עליו דאין זה במשמעות הש"ס וכו' ע"כ. ולענ"ד נראה דשפיר יש ליישב משום דהוה ס"ד דרב אחא דכל כך הוא זה כמו זה לענין הדין אמנם היותר מר הוא יותר טוב ותירץ לו דהא ליתא דמצוה בחזרת כלומר שהוא מתוק כ"כ מצוה בו כמו האחרים דאין הקפידה על המרירות. שוב זכיתי ומצאתי כדברי להרח"א נר"ו.

פרק ח

הלכה א

סדר עשיית וכו'. דף קי"ד וקט"ו. ומ"ש בספרי רבינו ומוזגין כוס וכו' בנוסח אחר כת"י מביאין כוס וכו'.

ואח"כ מברך על נטילת ידים. זו היא דעת רבינו לברך על נטילת ידים על דבר שטיבולו במשקה ועיין מ"ש בפ"ו דהלכות ברכות דין ב'.

הלכה ב

ומטבל אותו בחרוסת. ואין כן מנהגינו אלא מטבלים אותו בחומץ וכמ"ש ז"ל. **ואח"כ עוקרין וכו'**. הנה בגמרא דף קט"ו אמרו אמר רב שימי בר אשי מצה לפני כל אחד ואחד מרור לפני כל אחד ואחד וחרוסת לפני כל אחד ואחד ואין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה רב הונא אמר כולהו נמי לפני מי שאומר הגדה והלכתא כרב הונא ע"כ. ונראה ודאי דכוונת רב הונא לאיפלגי את"ק דקתני מצה ומרור וחרוסת לפני כל אחד ואחד וקאמר איהו דלא אלא כולהו לפני קורא ההגדה דוקא והלכתא כוותיה ואם כן רבינו שכתב עוקרין וכו' משמע דמלפני האחרים לא וא"כ למה לא הזכיר דמצה ומרור נמי לפני קורא ההגדה דוקא ואדרבא מדבריו אלה משמע דמשימים השלחן לפני כל אחד ואחד והוי דלא כהלכתא והנה האמת הוא דרבינו לא הזכיר תחילה דבר זה דמצה ומרור וחרוסת צריך לשום לפני כל אחד ואחד כדברי רב שימי בר אשי וממ"ש ז"ל בריש פרקין ומביאין שלחן ערוך וכו' נראה דשלחן אחד לבד קאמר ומשמע דלכל המסובין בשלחן אחד די וזה כדברי רב הונא ודאי ואם כן אהיכא קאי מ"ש כאן ועוקרין השלחן מלפני קורא ההגדה לבדו כיון דממ"ש לעיל משמע שאין עורכין כי אם שלחן אחד לכך נראה דכוונת רבינו לאשמועינן דאף דאיכא כמה מסובין אחד לבדו קורא ההגדה והאחרים שומעים וכן מדוקדק מלשונו בפרקין שסידר ענין אמירת ההגדה וכו' בלשון יחיד כדלקמיה ולא חש לשנטעה בדבריו כיון שלא הזכיר תחילה זולת שלחן אחד משום דדעתו לפסוק כרב הונא וכמסקנת הש"ס כאמור וראיתי להרב לח"מ ז"ל שכתב דרבינו פסק דלא כרב הונא ולא היה בגירסתו והלכתא כרב הונא וכו' ע"כ. ואחרי המחילה תורה שבעל פה היא זו מלבד דאם איתא אף כת"ק לא פסק שהרי שלחן אחד לחוד הזכיר כאמור ולת"ק צריך לפני כל אחד ואחד תדע עוד שכתב שהיו מביאים גם גופו של פסח וחגיגת י"ד על אותו שלחן שהזכיר ועל כרחך חד הוא. שוב ראיתי מי שפירש דרבינו כתב כפי זמנו שהיו אוכלים ע"ג שלחן אחד כולם ועם כל זה הוא מגומגם. **והלילה הזה כולו צלי**. שם דף ע' והלילה הזה כולו צלי אמר רב חסדא זו דברי בן תימא והכוונה משום דס"ל לבן תימא דקרא דכתיב זבח חג הפסח הכי מדריש זבח חג זה חגיגה הפסח כמשמעו ומשמע התם דמשו"ה בעי גם החגיגה צלי משום דאיתקש לפסח וה"ה דאינה נאכלת אלא ליום ולילה כפסח וקשה דבפ"ו דקרבן פסח פסק רבינו דנאכלת לב' ימים ולילה אחד וזה דלא כבן תימא והרב לח"מ ז"ל הניחו בצ"ע והרח"א נר"ו

תירץ עמ"ש התוס' דף קי"ד ד"ה ב' מיני בשר דקי"ל כבן תימא דאין חגיגה נאכלת אלא צלי דמתניתין אתיא כוותיה וכו' ע"כ. והיינו מתניתין דהתם דף קט"ז והכוונה דדעתם לפסוק כתרי סתמי עיי"ש אכן למה שהקשה שם לדברי הרב לח"מ ז"ל דאם איתא דפסק כחכמים אמאי לא כתב דנאכלת מבושלת וכו' קשה דזו היא כוונת הרב לח"מ דבצלי פסק כאן כבן תימא ובנאכלת לב' ימים פסק כחכמים ואף לדעת הרח"א נר"ו מהא לא איריא מידי דלחכמים אין קפידה בדבר לאוכלה כמו שרוצה בין צלויה בין מבושלת ולהכי לא הוצרך רבינו לבאר זה אכן לדעתו נר"ו דפסק כבן תימא בהא הרי יש קפידה גדולה דבעי דוקא צלי דומיא דפסח והו"ל לבארו להדיא בפ"ח דקרבן פסח עיי"ש אם לא שנאמר דסמך למ"ש כאן.

ומאי דקשיא לי דקי"ל דחגיגה זו לא היתה באה כשחל ערב פסח בשבת או כשהפסח בא בטומאה או כשהיו הפסחים מרובין כדאיתא התם במתניתין ופסקו רבינו פ"י דקרבן פסח וא"כ לא היה שם חגיגת י"ד כלל והיכי הוה מצי למימר והלילה הזה כולו צלי ורבינו לא חילק כלל תו קשיא לי דבריש פרקין כתב דבזמן הזה מביאים על השלחן שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ולא התנה שיהיו שוים בצלי עוד ראיתי לרבינו סוף פ"י דקרבן פסח שכתב וז"ל בשר חגיגה שעלה עם הפסח על השלחן וכל התבשילים העולים עמו על השלחן מתבערים עמו ואינם נאכלים אלא עד חצות כפסח עצמו גזירה מפני התערובת עכ"ל הרי דאוכלים גם כן תבשילים אחרים דאין בהם קפידה שיהיו צלוים וגם סתם תבשיל אינו ר"ל צלי וכן נראה ממ"ש בפרקין דין ט' ואיך יאמרו והלילה הזה כולו צלי דאין כאן כולו עכ"פ ובאמת לא ידעתי מי הכריחו לרב חסדא לומר זו דברי בן תימא כיון דלא פסיקא מלתא ע"פ האמור דאי מלשון כולו צלי הוה מצינן לפרש דהכוונה כלפי הקרבן פסח שהוא עיקר האכילה בלילה זו שכולו באמת יש לו להיות צלי דוקא. א"נ כולו צלי ר"ל שכל ישראל אוכלים צלי א"נ עמ"ש רבינו לקמן שהיו אוכלין מבשר הפסח בתחילת הסעודה ובסוף על השבע וא"כ בדין נתקן נוסח כולו צלי דבין בתחילת הסעודה בין בסוף אוכלין צלי והוה אתי שפיר מתניתין גם כרבנן ולא הוו פליגי הני תרי סתמי אהדדיה ודו"ק.

מרורין. נוסח אחר כת"י כולו מרור. וגירסת מרורים היינו לישנא דקרא על מצות ומרורים יאכלוהו.

הלכה ה

והגיענו ללילה. נוסח אחר כת"י והגיענו הלילה. ומ"ש בספרי רבינו

ונאכל שם וכו'. בנוסח אחר כת"י לאכול מן הפסחים ומן הזבחים לכשיגיע דמם וכו'. ומה שהקדימו בנוסחא זו פסחים לזבחים אינו נראה ממ"ש בגמרא ובתוספתא פ"ו ופסקו רבינו לקמן דין ז' וכ"כ בהל' קרבן פסח דין ג' עיין עליו.
ומברך בורא פרי הגפן. וה"ה ברכת על הגפן ע"פ מ"ש בשם הרב אברהם בנו של רבינו בפ"ז דין י'.

הלכה ו

ומניח פרוס וכו'. נוסח אחר כת"י הגיהו ונותן חציו תחת המפה וחציו לתוך שלם וכו'. **ואח"כ כורך וכו'**. קצת קשהדשם דף קט"ו משמע דבין לרבנן בין להלל למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כורך הפסח עם המצה והמרור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו ורבינו בזמן שבית המקדש קיים איירי השתא מדכתב סמוך לזה ואח"כ מברך על אכילת הזבח וכו' ושם באמת היה לו לכתוב זה תו קשיא לי דכפי הש"ס הוה ליה להקדים אכילת הפסח להחגיגה כדי להסמיך מצות ומרורים לפסח אי נמי אחר החגיגה מצות ומרורים ופסח ואפשר שרבינו אינו מפרש כרש"י ורשב"ם ז"ל שם שפירשו עם פסח אלא מצה ומרור לחוד ועל מצות ומרורים יאכלוהו ר"ל בזמן דאיכא פסח וגם בהלל הוא מפרש כן דהיה כורכן היינו מצה ומרור בזמן שהיה שם פסח א"נ סמוך לו כמו ועליו מטה מנשה וכן משמעות הברייתא דקתני יכול לא יצא ידי חובתו אלא א"כ כורכם בבת אחת וכו' ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו משמע דאתרתי לחוד קאי. ועיין להרב לח"מ ז"ל והרב חיים אבואלעפיא נר"ו. ויש נוסח אחר כת"י בדברי רבינו ואחר כך לוקח מצה ומרור כאחד כורך ומטבל וכו'.

הלכה ז

על אכילת הזבח וכו' אבל בתוספתא סוף פ"י קתני דמברך לאכול בלמ"ד ועיין לרבינו פי"א דהלכות ברכות.
ומברך על אכילת הפסח. ומדברי רבינו משמע שבתחילת האכילה דהיינו אחר החגיגה היה אוכל מבשר הפסח שהרי היה מברך עליו ובסוף האכילה דהיינו אחר גמר כל הסעודה היה חוזר ואוכל כזית דהיינו על השובע וזה מבואר ממ"ש אח"ז ואח"כ נמשך בסעודה ואוכל כל מה שהוא רוצה וכו' ובאחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו כזית ע"כ. ובפ"ח דהל' קרבן פסח דין ג' כתב מצוה מן המובחר לאכול בשר הפסח אכילת שובע לפיכך אם הקריב שלמי חגיגה בי"ד אוכל מהם תחילה ואח"כ אוכל בשר הפסח כדי לשבוע ממנו וכו' ע"כ. ומבואר דאינו מנגד למ"ש כאן דהתם לא נחית אלא לסדר הקדימה ועיקר המצוה וכאן ביאר שאם רוצה לאכול מאכלים אחרים שבודאי אין עכוב בדבר אז

צריך הוא לאכול שני פעמים מהקרבן פסח ופשוט הוא. והפר"ח כתב דמדברי הכלבו משמע שבתחילה אוכל מעט מהפסח ואח"כ החגיגה ואח"כ פסח על השבע ולא הזכיר ז"ל דגם רבינו בעי שיאכל ב' פעמים מהקרבן פסח לפעמים אלא דנראה שהרב ז"ל לא נחית שם אלא לאשמועינן דבענין הקדימה פליג הכלבו עם רבינו והסמ"ג ז"ל.
ולא ברכת הפסח וכו'. עיין למרן ז"ל פ"ב דפסולי המוקדשים שהרגיש בפיסקי רבינו דנראין נגדיים והרב לח"מ לא ראהו עיין עליו ועיין להרח"א נר"ו.

הלכה ח

שאין שם קרבן. נוסח אחר כת"י שאין שם קרבן פסח ונוסחתינו עיקר.

הלכה ט

ואינו טועם אחריו וכו'. נוסח אחר כת"י ואינו אוכל אחריו מאכל אחר וכו' וגירסא נכונה היא.

הלכה י

וגומר עליו את ההלל. בס' כת"י קדמון מצאתי שכתב הרב אברהם בנו של רבינו וז"ל ואבא מארי ז"ל היה נוהג שאחר גמר ההלל היה סומך לו הלל הגדול על כוס רביעי ואח"ז מברך ברכת השיר ואח"כ בורא פרי הגפן ושותה כוס רביעי והיה מכוין לכלול קריאת הלל הגדול על כוס של יין וגם שלא להוסיף על ארבעה כוסות ע"כ. ולפ"ז צ"ל דמ"ש רבינו אח"ז ויש לו למזוג וכו' הכוונה דמעיקר הדין אין איסור להוסיף אמנם הנכון שלא להוסיף.
ומברך בורא פרי הגפן. דע דבשתי נוסחאות אחרות כת"י משנת הקס"ב והקי"א אין שם ומברך בורא פרי הגפן אמנם מעדותו של הרב אברהם בנו של רבינו ז"ל אנו למדין דבכל אחד מהד' כוסות יש לו לברך ברכת בורא פרי הגפן בראשונה [ועל הגפן באחרונה] וכמ"ש לעיל ובפ"ז דין י' וכן יש לכוין דברי רבינו שם לענין ברכת בורא פרי הגפן מיהא.
ויש לו לגמור וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל בהשגות א"א אין הדעת מקבלת כן לפי שאין כאן שם לד' כוסות אם אינם במקום אחד ודברי רבינו מבוארים ס"פ כיצד צולין וכו' [דף פ"ו] ותירצו כאן בשעת אכילה כאן שלא בשעת אכילה וזה מבואר ועד כאן לא אמרו דבשעת אכילה אסור אלא משום פסח וזה ברור ע"כ. ביאור דבריו נראה לענ"ד להציל רבינו מהשגת הראב"ד וזה דברור הוא דכל תכלית הש"ס הוא משום האכילה גופה ולא משום הד' כוסות דהרי עיקר מימרא דרב דקתני גגין ועליות לא נתקדשו אינו אלא לענין אכילת הקרבן פסח ועלה קאי כל השקלא וטריא וכדמתרץ כאן בשעת אכילה היינו הקרבן פסח דביה איירי א"כ הד' כוסות אין להם שייכות בזה. ואלא משום פסח

שכתב הרה"מ לא נחית לאפוקי בזמן הזה אלא לאפוקי הד' כוסות ונקט פסח דביה איירי תלמודא כאמור נראה לענ"ד פשוט ועיין עוד להרב לח"מ ז"ל.

הלכה יא

מקום שנהגו וכו'. קשיא לי טובא למה השמיט רבינו מימרת רב יהודה אמר רב דף נ"ג דקאמר אסור לאדם שיאמר בשר זה לפסח מפני שנראה כמקדיש בהמתו וכו' אמר רב פפא דוקא בשר אבל חיטי לא דמנטרן לפיסחא קאמר ופריך עלה מתודוס איש רומי וכו' ומסיק מקולס לא שנא אמר לא שנא לא אמר שאינו מקולס פירש אין לא פירש לא ופי' רש"י אמר הרי בשר זה לפסח אסור משום דנראה כקורא שם ע"כ. הרי דנאסר לנו לומר בשר זה לפסח כלל ופסקו הרי"ף והרא"ש והטור והרב ב"י סימן תס"ט ודייקו ז"ל עוד מדברי רש"י דאפי' בבשר שאינו ראוי לקרבן פסח אסור עיין עליהם גם הסמ"ג ז"ל השמיטו ותמהתי מהפוסקים ז"ל שלא נתעוררו בזה כלל עיין להרב ב"ח והפר"ח ז"ל סי' תס"ט וצל"ע. שוב ראיתי להרב מעיל שמואל שנרגש מזה ורצה לידחק בעד רבינו ולא הועיל עיין עליו.

הלכה יב

ועל אכילת מרור. עיין מ"ש הרב המגיד ז"ל והטעם לדבריו לפי מ"ש פי"א דברכות וכו' ע"כ. נכתב בצידו ושם כתב רבינו בהיפך וז"ל היתה חובה ונתכוון להוציא עצמו ולהוציא אחרים מברך לעשות ע"כ. ומשום דיש לחלק דהכא לא מקרי מוציא אחרים לגמרי משום דעל כל פנים צריכים האחרים לאכול לכך הצריכו עיון ועיין להרב לח"מ והרח"א נר"ו. ועכ"ז הדברים מגומגמים ועיין למרן ז"ל שם. ודין **מי שאין לו ירק וכו'** דף קט"ו.

הלכה יד

מי שישן וכו'. כוונתו מבוארת דבאוכל לבדו קאמר דאם אוכל עם אחרים הרי כתב לקמיה בני חבורה שישנו מקצתן חוזרין ואוכלים אלא ודאי דהכא איירי באוכל לבדו ויליף לה מעובדא דרבה דהוה ניים וכו' עיי"ש ואביי דהוה יתיב קמיה משום שחשש עליו שלא היה יכול לחזור ולאכול עוד כיון שהיה לבדו לכך אמר לו מינם קניים מר והוא השיב לו דלא וכו'.

נרדמו כולם וכו'. מדלא חילק רבינו משמע דאחר אכילת כזית מצה ראשונה מקרי תוך הסעודה ואם נרדמו כולם אסור להם לאכול עוד והכי מוכח מדברי הרב המגיד ז"ל אמנם דעת קצת מפרשים דבאמצע אכילת אפיקומן נאמר דין זה ועיין עוד להפר"ח סי' תע"ח ותדע דרבינו כתב בספ"ח דקרבן פסח שאין בני החבורה חוזרין ואוכלים אחר שנרדמו

בשינה אפילו בתחילת הלילה ע"כ. וזה מורה דבתחילת האכילה קאמר וק"ל. השי"ת יזכנו לבנין בית המקדש אכי"ר.

פרק ט

הלכה לב

רבי יהודה היה וכו' באח"ב. בספר כת"י קדמון מצאתי להרב אברהם בנו של רבינו ז"ל וז"ל ויש מי שמזכירים אחר תשלום דרש פרשה זו וסימן העשר מכות דרש אחר לחז"ל במכות זכרו אותן במכילתא על קריעת ים סוף והוא רבי יוסי הגלילי אומר מנין אתה אומר וכו' ר' אליעזר אומר וכו' רבי עקיבא אומר וכו' ואחר זה אומר כמה מעלות טובות למקום עלינו וכו' על אחת כמה וכמה וכו'. וכל זה דרש גלוי ההבנה ועליו ועל כיוצא בו נאמר כל המרבה וכל המאריך ביציאת מצרים הרי זה משובח ואמירת זה מנהגינו ומנהג קדמונינו אבא מארי ז"ל והקודמין לו וחכמי המערב ועם זה היות שאבא מארי ז"ל לא זכרו בנוסח ההגדה שכתב בסוף הל' חמץ ומצה לפי הוא בלתי מפורסם בכל המדינות ולא הכרחי כמו שכתב ע"כ.